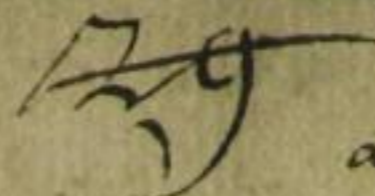

Q. D. B. V.
DISSERTATIONVM,
DE NATVRALI
SCIENTIARVM ERVDITIONIS
NEXV, LIMITIBVS, ROBORE,
ATQVE DEFECTIBVS,
P R I M A,
SISTENS, TVM PRAECOGNITA
HVIVS THEMATIS NECESSARIA,
TVM IN SPECIE NEXVM IVRIS
NATVRAE, THEOLOGIAE, ATQVE
PRVDENTIAE IVRIS, PRAECIPVE POSI-
TIVI VNIVERSALIS,
Q V A M,
C O N S E N S V
INCLVTAE FACVLTAET. PHILOSOPH.
PVBLICAE EXHIBET DISQVIVITIONI,
P R A E S E S
M. IO. ERNESTVS PHILIPPI,
D R E S D. J. V. C.
R E S P O N D E N T E
IO. CHRISTIANO PHILIPPI,
MEGAPOLIT. IVR. STVD.

LIPSIAE D. XII. MAJII A. cIdo Idcc XXIII.

LITERIS IMMANVELIS TITII.

 a. LXXXIX. 43.

oll. diss. A
9, 43

SECTIO PRIMA,
SISTENS
PRAECOGNITA, CIRCA
HUJUS THEMATIS TRACTATIO-
NEM, NECESSARIA.

§. I.

Non iniquo defudarunt opere, qui in eo omnes intendere nervos, ut *Originem, Progressum, Fata, & Statum* unius cujusvis scientiae *modernum* sisterent, quo exinde perspici posset, quid in unaquavis haecenus praestitum esset, quid superesset. De his ergo viris etiam dici commode potest, eos *nexum, limites, robur, defectusque* scientiarum exhibuisse. Ast, in hoc sensu nostrum non est propositum, *nexum ambitumque* scientiarum evolvendi. Non enim animus est, sistere illum scientiarum nexum, ubi consideratur, quomodo una scientia post alteram inventa fuerit, sed inquirendum nobis erit, quomodo una scientia, ex sua natura, vel aliam generet, vel alio quovis modo ad eam referri queat. Porro à fine propositi alienum est, sistere limites scientiarum *historicos*, docente nempe *historia literaria*, quatenus scientiae haecenus sint explanatae, sed ponam suo loco limites *naturales*, quinam scilicet sit ambitus scientiae, tum ratione fontis & objecti ipsius, tum ratione humanarum vi-

Thematis diversa acceptio, ratioque instituti explicatur.

rium, & in fonte & objecto illius scientiæ detegendo. Denique, non de eo scientiarum *statu* sermo erit, quo consideramus, quid de aliqua scientia hætenus dictum scriptumve sit, sed, quousque, tum natura objecti, tum nostræ cognitionis, adeoque totius alicujus scientiæ *natura* permittat, cognitionem certorum objectorum ad summum adigere cacumen, quum, in aliis, gradum sistere teneamur.

§. II.

Sistuntur motiva, cur præcipue hoc thema fuerit electum.

Et hujus rei deductio utilissima mihi visa fuit, quum ipsum hoc sit in aprico, quanto ordo singularum rerum desiderio appeti debeat, quantique intersit, *vires humanae* cognitionis peruestigare. Non nego, hujus rei viros longe celebriores extitisse, aut existere potuisse antesignanos, cum quibus etiam meam tenuitatem, ne ex minima quidem parte, comparo. Sicuti nec meam hujus rei levem introspectionem ita vendito, ut memet ipsum hoc thema propositum exhaurire velle, aut exhaustisse, persuasus essem. Interim tamen, quum propriam hic sequi meditationem proposuissem, non inique videbatur actum, si hac in re memet ipsum explorare tentarem, quid humeri qualescunque mei valerent, quid ferre recusarent. Pace ergo Tua, Lector Benevole, liceat expositionem hujus in se elegantissimi thematis, speciminis cujusdam loco, Tuo subicere acumini.

§. III.

Adhuc quædam ratione propositi nostri monentur.

Longissime tamen conamen hocce meum a grassante hodie *Polyhistorias* studio distat. Non enim animus est, ex qualibet eruditionis parte aliquid *decerpere*, quod ii faciunt, qui nomen Polyhistoris, absque jure, affectant, si, in omni scientia aliquid, & in nulla aliquid solidi tenuerint: sed in eo solum explorabo profectus qualescunque meos, ad quasnam *classes* commode omnis scientia humana referri possit, quamvis inde *nondum* adsit habitus earum scientiarum, quarum *classes nominare* didicimus: (coll. §. 18.) dein, quænam exinde scientiarum *discipline*, si naturam sequi velimus, *in specie* sint exhibendæ, quum non obligati simus, ad peculiarem cui-libet scientiæ constituendam disciplinam, quum, certum solum rationabilium cogitationum systema peculiare, in disciplinam peculiarem reducere soleamus: & denique, quinam sint *termini* naturales disciplinarum, id est, quousque, per hunc rerum nexum, homini, non dico omni homini, sit possibile, seu, ut naturæ humanæ non repugnet, sci-

en.

entiam aliquam ad summam demonstrationis principia redigere, quum circa aliam in maniori cognitione persistere teneamur.

§. IV.

Hoc ipso vero jam intelliges, me scientiam non ubique *rigoroso* illo, quo *disciplinam, ex firmissimis principiis deductam, totumque conclusionum ambitum exhaurientem*, notat, assumere sensu, sed mihi denotare *habitum nostræ cognitionis, per vires naturæ producibilem*. Quodsi igitur vires, *dataque naturæ* non sufficerent, tum ad omnes objectorum proprietates sentiendas, tum certissimam, ex collectis perceptionibus, seriem demonstrationis hauriendam, hoc ipsum erit *defectus* ille scientiæ *naturalis*, adeoque & termini naturales. Nec tamen, quantum huic rei introspectiendæ vires meæ sufficient, præteribo, quænam scientiæ, meo quidem tenuissimo iudicio, completum illum scientiæ conceptum ferre queant. Huc vero multum facere utique cognovi, ne quis sibi ipsi sufficere blandiatur, ita, ut alios contemnat, sed, licet quis *primario* ad proprias excutiendas vires obligatus sit, tamen, quum non omnia sciamus omnes, merito & aliorum labores hanc in rem consulat. Quo magis enim quis, post excultam prius *proprii iudicii* aciem, aliorum examinandæ cognitioni operam navabit, vero veritatis indagandæ stimulo ductus, eo magis inde dignoscet, quousque scientia jam ad naturalem suam deducta fuerit terminum, & quid, adhuc dilucidius evolvere, ipsi sit relictum.

*Quid, sub no-
tione scientiæ
nobis veniat,
monstratur.*

§. V.

Quum autem *naturalem* scientiarum nexum simus posituri, (per rubric. dissert.) sane primo loco, nunc ipsi omnis scientiæ fontes naturales ponendi videntur. Hic vero, uti notum, duos deprehendemus fontes generalissimos, nempe *perceptionem & sensationem*, quam utramque generali *conscii* notioni includo. Num forte igitur scientiæ dispesci poterunt, ut videamus, quænam ex perceptionibus, quænam ex sensationibus, sint derivandæ? Ast, quum ad ambitum scientiæ naturalem exhauriendum, omnes fontes sint referendi, qui in *natura* rei sunt fundati; Jam vero in natura tam perceptio, quam sensus, fons cognitionis sit; Sane, quodsi disciplina quædam ex utroque fonte deducenda esset, si *naturalis* ejus exhauriendus esset *ambitus, alteruter* non sufficeret: Jam vero, si omnes percurrere

*Quinam sint
fontes omnis
scientiæ na-
turales, sc.
perceptio &
sensio.*

*An inde nexus
scientiarum
deducendus?*

velimus scientias, deprehendemus, nullam esse, quæ, absque combinatione utriusque fontis, ad fastigium suum *naturale* deduci posset. Promiscui ergo sunt fontes sensio & perceptio, adeoque nec ex alterutro classes scientiarum ponendæ, quod aliæ essent, quæ ex perceptione, aliæ, quæ ex sensione, derivandæ. Uterque enim fons, ad naturalem scientiæ habitum acquirendum, aliquid confert, quod, ex ipsa utriusque fontis natura, dignosci poterit.

§. VI.

Negatur ex natura primi fontis, nempe sensionis.

Nam, quod in specie ad sensionem attinet, hæc *primus*, ratione primi in omnibus hominibus *incipientis* conscii, ut & *unicus* omnium cognitionis de rebus, extra nos positis, *quatenus* earum cognitio naturæ mentis non æque involuta, ac perceptio sui ipsius, sed in eam introducitur per sensus externos, scientiæ fons est. Et tamen, ipsa perceptione, peculiari mentis, a sensione diverso, actu, cognitionem *de rebus externis* adaugemus, quum mens non solum, ex vi sua, abstractos formet conceptus de sensionibus, hosque quasi in essentiam suarum propriarum perceptionum mutet, sed, ex hoc ipso, varia *incognita* detegat; *eatenus* incognita, quod si *communem* hanc pluribus sensionem, in *hoc* objecto non per ipsam *reiteratam* sensionem, sed conceptum abstractum detegat. Imo hac in re unus præ alio felix est, ut, ad quod ille per *peculiarem* sensionem demum pervenit, hic, per propriam ad se, suasque *jam* habitas sensiones, attentionem, deveniat.

§. VII.

Negatur ex natura alterius fontis, nempe perceptionis.

Quod vero ad alterum cognitionis fontem, in natura nostra fundatum, *perceptionem* scilicet, attinet, omnium, quarum nobis ipsi sumus conscii, perceptionum, *eatenus* unicus fons est ipsa perceptio, quia nunquam *fidem* haberes, si quis diceret, hoc & illo modo aliquid *in mente* evolvi, has & illas esse mentis operationes, nisi hujus *internæ* evolutionis & operationis esses *consciis*. Vnde nec unicum verbum *perceptionem* aliquam immediate communicat, sed solum signum est, *propriam* tuam in te habitam perceptionem *jam* in mentem revocandi, ex quo, & posita simul *relatione* perceptionum, quod obiter morere liceat, possibilis est harmonia omnium hominum in *sermone*, licet in quovis *plane aliud* perceptionum evolveretur Systema. Contradictionem denique vocamus, combinationem, duarum invicem opposi-

posi-

positarum perceptionum vel sensationum, qua scilicet, posita una tanquam vera, in hoc idearum nexu, altera necessario falsa est.

§. VIII.

Quemadmodum vero, ex *combinatione* perceptionum diversimoda, novæ perceptionum oriuntur *series* atque *relationes*: Ita, quum verba sint signa perceptionum (§. 7.) etiam vides, novam verborum combinationem novam perceptionum seriem atque relationem utique in nobismet introducere posse. Verborum autem communicatio quum faciat speciem sensationis; Jam vero tota sensio adeo arctum, in augendam internam scientiam, influxum habeat: (§. 7.) etiam ipsam sensationem multum ad nostrum ipsorum facere perscrutationem cernes. In specie vero, quum *attentionem propriam sensationum* dicamus experientiam; Jam vero in propatulo sit, quantus scientiæ ambitus ex experientia hauriri queat; Tandem autem, quum alios homines tot sensationibus convenire nobiscum deprehendamus, ut ei, quod ipsi senserunt, fidem habere, certis circumstantiis certissimam queamus; æque, uti & *enarratis* eorum, quas habuerunt, perceptionibus, quum in nobis nullam deprehendamus contradictionem, fidem veritatis probabilissimam sæpe, & demonstrationi fere æquipollentem, dare possumus: Sane & hac ratione scientiam internam, per experientiam augeri posse, deprehendes.

Quod ulterius deducitur ex utriusq; fontis collatione.

§. IX.

Dicta vero (§. 6. 7. 8.) sicuti satis evincunt, cur scientiarum nexus minus accurate ratione fontis *communis* tradi queat: Ita huc accedit, quod non, a primis incunabulis, ita attenti fuerimus, ut ubique annotassemus, quid per perceptionem, quid per sensationem cognovissemus. Hæc enim si existeret in nobis recordatio ordinis, singularum sensationum & perceptionum, adhuc *aliqua* ratio, scientias ita dividendi, esset, attamen etiam *non adeo* proficua, quum inde *nil amplius* colligi posset, quam, quod in hoc individuo ejusmodi naturale incrementum contigisset, ex quo vero nulla regula atque *extensio* ad omnes homines elici posset.

Et novo quodam argumento confirmatur.

§. X.

Supponendi ergo sunt hi fontes, nexus vero scientiarum secundum aliam normam considerandus. Et hic in mentem veniebat, utrum hæc forte relatio, trutinæ mentis subjecta, accurata esset, qua

Sistit objecta cognitionis generalissima, quæ scienti-

fici-

*licet versatur
vel circa er-
rores, vel cir-
ca veritates.*

*Cur hæc di-
scernere eru-
ditus, debeat?*

scilicet notum est, nostram cognitionem versari vel circa detegendos errores, vel circa investigandas veritates. Jam utique necessarium eruditi, vere talis, requisitum est, ut verum a falso distingvat, adeoque ut *determinare* possit, quid error sit, quid veritas, quum alterutrum solum esse queat. Immo, quum tantus, in *omnibus* eruditionis parti- bus errorum mendaciorumque sit cumulus, sane is molem in se susci- peret gravissimam, æque ac utilissimam, si quis hic ubique errores a veritatibus segregaret. Si enim v. g. solam sumamus philosophiam, tanta hic errorum colluvies expungi posset, ut sponderem, *totum syste- ma* aliquod philosophicum, quatenus solum ostenderet, quales, insci- entiis ejus singulis, deprehendantur errores, condi posse. Immo, quod- si quidam errores *inveterati* sint, hi in ipsis disciplinis in specie eradi- candi prius videntur, quam veritatum, *proprie* sic dictarum, fisci que- at nexus, quum alias mixtum potius veri falsique emergeret Chaos, li- cet in titulo nomen Philosophiæ, Theologiæ, Jurisprudentiæ &c. *di- vine* præfixum haberet. Quid? quod hic demum labor utilissimus foret, si ostenderetur, quomodo homines ad ejusmodi errores pro ve- ritatibus assumendis, in primis quoad externam confessionem, ab inter- na convictione distantem, vel aliquo *commodo* vel *adfectu* vel *malitia*, pro varietate circumstantiarum, permoti fuerint, quosque *finis* perti- naciæ suæ habuerint, quibusque *speciosis* velamentis cutem, vel leoni- nam, vel vulpinam, obtegere, asseclasque corradere fuerint annisi.

*Quid obser-
vandum, ne
hic exceda-
tur.*

§. XI.

Id vero de nullo *veritatis* amico spero, aut præsumo, sed inge- nue potius profiteor, me semper proclivem fuisse, & fore, ad aliorum opiniones, erroris inculpata, magis defendendas, si unquam, absque veritatis, indeque in nos existentis obligationis, *detrimento*, fieri potue- rit, aut poterit. Nimia enim carpendi lues impedit *attentionem*, ut quis ne *sensum* quidem alterius capiat. Ast sane omnis scientia nostra per *attentionem incipit*, & *crescit*, adeoque, quo magis quis attentus est, annon forte & alter vera loquatur, aut loqvutus fuerit, tum multo facilius, ex *collatione totius* systematis, robur aut imbecillitas demon- strationis dignosci potest, quam si quis, priusquam *historice* mentem alicujus plene cognoverit, iudex *in limine* exiltere velit. Saltem ad- eo rationabilem de aliis foveo fiduciam, ut, quod de me scio, idem bo- ni de aliis *sperem*, doleamque, si hæc bona memet spes fallat, aut fe- fellerit.

§. XII. Li-

§. XII.

Licet vero, in omni scientia, obligati simus, quantum hujus rei datur naturalis *potestas*, ne errores immisceamus; licet etiam, in ipsa veritatum demonstratione, simul potiora mendacia, cur scilicet hoc nomine jure sint insignienda, commemorare utilissimum sit: (§. 10.) attamen, quum jam mecum perpenderem, an, si generalem scientiarum nexum, eumque naturalem, sistere vellemus, ille optimus foret, adeoque, ad eum eligendum, obligati essemus, ut scilicet, in quavis scientia, peculiare caput errorum, & peculiare dein demum veritatum, adstrueremus. Et hic, neque ex conceptu obligationis, neque scientiarum natura, ad hancce nexus speciem collata, id eruemus, ut præcise hic nexus esset præferendus. Si ergo multum concedam, nexus ejusmodi *arbitrarius* foret, h. e. licitus, quamvis non iustus. At sic nemo nos arguet, quod aliam elegerimus methodum. Quamvis enim ipsa mea, quam elegi, methodus etiam, certo respectu, solum foret arbitraria: tamen hic jam major in me ratio extitit, hanc priori præferendi, quod in eo, quod *arbitrarium* est, ipsum propositum nostrum, unum præ altero eligendi, rationem electionis sufficientem dare videatur.

Nexus scientiarum, ratione objecti generalissimi, arbitrarius solum est.

§. XIII.

Id tamen, ex ante dictis, lucrati fuimus, ad *nexum* scientiarum plene demonstrandum, & *fontes* certos & certa *objecta* esse assumenda. Unde *nexus scientiæ est relatio fontis alicujus scientiæ proximi, ad proximum ejusdem objectum.* Hic vero in specie quædam, tum ratione fontis, tum objecti, notanda videntur. Nempe fontes scientiæ proximi sistunt *initium* atque *incrementum* cognitionis, de *illa* objectorum serie, quæ ad *hanc* in specie scientiam spectat: sic v. g. multas doctrinas, quas jam, ex revelatione demum divina, cognoscimus, non cognovissemus, si hoc fonte destituti fuissemus. Quatenus ergo revelatio *primam* horum objectorum nobis communicat cognitionem, ipsumque harum doctrinarum nexum, eatenus sane revelatio *fons* scientiæ Theologicæ est: adeoque, si secundum hanc relationem, in nexum unius scientiæ cum altera inquirere vellem, idem esset, ac, quænam *conclusiones objectaque ex principio hujus scientiæ non derivari queant, sed peculiarem requirant fontem.* Sic v. g. id quidem natura tanquam rationabile agnoscit, quod certus *expressus* gentium

Definitur nexus scientiæ, atque explicatur, ratione fontis, quinaque oriatur nexus.

B

confen-

consensus eas invicem obligare possit, aut, ex natura mentis, non evincere possum, an gentes ejusmodi consensum expressum inierint, sed hoc *ex historia* rerum, inter gentes gestarum, dignoscendum. Vnde jus naturæ non sufficere dicimus, ad eas conclusiones suppeditandas, quæ ex jure gentium derivantur, quum jus naturæ hypothetice hic solum decidat, id est, posito v. g. hoc pacto, expresse inito, ponitur certa inter gentes obligatio: an vero ejusmodi pactum extet, in disciplina juris gentium disquiritur.

§. XIV.

Quænam disciplina in specie sint tractanda.

Quum vero, in omnibus scientiis, quæ peculiare proximum principium habent, & peculiaris scientiæ nomen gerunt, id finis deprehensuri, quod non novum aliquod peculiare principium *perceptionis* sistant; quippe nullius scientiæ principium, naturæ nostri interni conscii, contradicere, nec *sublimius* perceptionis, quam *ipsa perceptio*, principium dari potest; (§. 5. 7.) aut *peculiare sensationis* suppeditent principium, quod ratio tanquam verum admittit: vides, vice versa, jure ibi *peculiarem scientiam* esse constituendam, ubi *peculiare* deprehendimus principium *proximum sensationis*; licet tandem omnium scientiarum proxima principia, ad principia, nostri ex perceptionibus conscii, relata, ab iisdem, *tanquam rationabilia*, adproben- tur. Sicuti & tandem, ubi non peculiaris adfunt proxima sensationis principia, peculiare scientiæ non ponendæ sunt, nisi, ob *nimum* objecti ambitum, commoditatisque causa, scientiæ dividantur.

§. XV.

Quatenus, ratione objecti, nexus scientiarum sistendus.

Porro circa *objecta* scientiarum quædam denotanda sunt, quæ *basis* sunt, inde sequentis scientiarum nexus. Nempe sub *notione objecti* comprehendo omne, quidquid *ambitum alicujus scientiæ efficit* & *terminat*. Omnis autem scientia certa habet objecta, tum remota, tum proxima. *Remota* sunt omnia illa *postulata*, quæ in aliqua scientia sunt *supponenda*, aut *non in eadem* demonstrantur. Sic v. g. si in jure naturæ evincerem, quatenus, ex *voluntate principis*, rationalis obligatio introduci queat, *jus civile* hoc juris naturæ principium *supponit*; quum vero jam in jure naturæ sit demonstratum, non in jure civili *denuo* demonstrandum est. Inter objecta proxima scientiæ quædam sunt *materialia*, quæ sunt ipsi fontes scientiæ proximi, & conclusiones inde deductæ. Sic v. g. materiale objectum

Theo.

Theologiæ, sunt credenda & agenda, in sacro codice revelata: quædam vero sunt *formalia*, scilicet finis scientiæ, tum *ultimus*, tum *intermedii*. Sic Theologia intendit efficitque beatitudinem hominis, ordinem salutis ineuntis. Datur quoque peculiare scientiarum objectum *personale*. Sic Theologiæ objectum personale est homo viator. Si igitur nexum scientiarum, *ratione objecti*, sistere velimus, prius ostendendum, quænam *supposita* una scientia *communis* & *peculiaris* habeat, dein, quodnam cujuslibet sit objectum *materiale, formale & personale*: tandem, quatenus objectum *hujus* scientiæ ab *objecto alterius* scientiæ distinctum sit, adeoque, quomodo una scientia, cum diversis aliis, *diverso* gaudeat *nexu*.

§. XVI.

Ex dictis patebit, omnes scientias habere tum *nexum* quendam internum, tum externum. *Internus* est *ejusmodi relatio principii scientiæ proximi, ad objectum ejusdem, ut nec plus sit in objecto, quam in fonte, nec plus in fonte, quam objecto*, adeoque sistit ipsum *ambitum terminumque* scientiæ in se. *Externus* est *relatio fontis & objecti proximi unius scientiæ, ad fontem & objectum proximum alterius*. V.g. si nexum Theologiæ demonstrare proponerem, internus foret, connexio totius analogiæ fidei, cum principio revelationis divinæ; externus vero, pro varietate scientiarum, cum quibus conferri posset, diversus foret. Interim, si v.g. cum Jurisprudencia conferatur Theologia; hic ostendendum foret, quomodo fons Theologiæ à fonte Jurisprudenciæ, item utriusque objecta invicem discrepent, quinamque sit illius differentiæ conceptus abstractus. Quum vero omnes scientiæ in fontibus *communissimis* conveniant (§. 5.); una vero scientia, ratione cognitionis & hujus evidentiæ, magis cum aliquo fonte communi cohæreat, quam altera: (sicut v.g. si, in Jurisprudencia civili, aliquid ex sensu legis demonstraretur, hic vero dubius sit, non ad ejusmodi convictionem essemus deventuri, quam, si ex sola conscientia casus ille esset decidendus, quamvis id rationabile foret, ut hic casum illum ex lege civili decidere queamus) hæc ultima *summaque scientiarum relatio* est, quæ fit *ad scientiam fontium omnis cognitionis communium*: ex quo ipso patet, quod aliqua ejusmodi *prius ponenda*, ad quam *ultimato omnis veritas recurrat*, tanquam ad *prima principia inde-*

Nexus scientiarum alius est internus, alius externus.

Alius communis.

monstrabilia, i. e. quæ longa non opus habent demonstratione, modo voces intelligamus. Hanc, suo ordine, tradet §. 2. Sect. II.

§. XVII.

Quarumnam
scientiarum
nexus hic sit
sistendus, sc.
scientiarum
eruditionis.

Sistitur com-
pletus erudi-
tionis conce-
ptus, attamen
nominalis.

A completo
nominali eru-
ditionis conce-
ptu differt
completus rea-
lis.

Hactenus dicta sicuti sistebant in genere, quid requiratur ad nexum scientiarum demonstrandum; ita jam accuratius ipsum *objectum nostri thematis*, quarumnam scilicet scientiarum nexum sistere proposuerimus, evolvendum, in præcognitis hisce, videtur. Nempe (per rubric. dissert.) agemus, de nexu scientiarum *eruditionis*: adeoque earum scientiarum, quæ ad ambitum eruditionis *non pertinent*, nexum prorsus non indagabimus, sed & ipsas scientias (§. 4.) & earum nexum silentio præteribimus. Hoc ipso vero, tum in genere conceptum eruditionis admitto, tum in specie innuo, me eas solum scientias, quæ, meo quidem tenuissimo iudicio, aliquid ad ambitum eruditionis *faciunt*, quarumque cultoribus *nomen* eruditorum impertire solemus, in nexu ipsarum esse consideraturum. Hic vero quidam *completus* eruditionis conceptus, attamen prius nominalis, ponendus esse videtur, ut inde omnes scientiæ dijudicari queant, an possint *dici & esse* scientiæ eruditionis, & quænam *nec sint, nec* inde dici debeant eruditionis scientiæ. Hic enim duplex est finis nominalium definitionum, uti ex Logica constat. Hoc igitur respectu *eruditionem* voco *habitum mentis, per sedulam attentionem ad suas perceptiones ac sensiones acquisitum, consistentem in solida, veritatum necessariarum & utilium, cognitione, earundemque, ad sui aliorumque felicitatem, quantum sua natura huc faciunt, applicatione.*

§. XVIII.

Ast, quod si hic eum demum, sensu completo, *unice* eruditum dicere vellemus, qui *summam*, id est, omnem possibilem homini cognitionem *veritatis* atque *felicitatis*, *actu* possideret, quodnam quæso extitit, aut existet inter homines individuum, quod sensu *illo* completo, dici posset eruditus? Nam, licet solum assumatur cognitio, *homini possibilis*, i. e. ut naturæ humanæ non repugnet; tamen, quum homo non habeat habitus eruditionis infusos, sed potius successive ad majores progrediatur perfectiones; omnis vero successio supponat *remotionem aliquam effectus consequentis, cum antecedente*, adeoque *tempus* aliquod; nos vero insuper multum perdamus temporis otio, vel aliis, ad vitam sustentandam, necessariis utilibus & voluptuosis actibus:

bus:

bus: sane, si jam viceversa recolas, *quantum requiratur temporis*, si *unus* homo illud addiscere deberet, donec, sensu summo, eruditus dici posset, ætas, viresque unius hominis non sufficient. Attamen, quum possibile sit, ut unus homo ita *generalem* eruditionis ambitum concipere queat, ut *latitudinem objectorum* cognoscibilium sistere possit, quamvis solum *in quibusdam habitum* acquirat eruditionis; (coll. §. 3.) quumque adeo *complexus ille scientiarum naturalis* sit, i. e. naturæ conveniens humanæ, licet non *ex habitu unius* hominis desumatur; immo, quum *completus* conceptus sit *perfectissimus*, quamvis in *nullum* caderet individuum: nos hic omnes illos vocabimus quidem eruditos, quibus tota antea (§. 17.) posita definitio tribui poterit: salva tamen *distinctione*, inter completum conceptum eruditionis nominalem & realem.

§. XIX.

Ad realem enim eruditionis conceptum completum *omnes* eruditionis scientiæ *aliquid* conferunt, & *harum scientiarum complexus continet demum totam eruditionem*. Vnde quævis *est pars eruditionis*, & cuius eruditæ scientiæ, nominalis definitio eruditionis (§. 17.) competere debet completa, quamvis non realis completa. Dicimus ergo, v. g. Theologos esse eruditos, Ictos esse eruditos &c. id est, quod omnes hæ scientiæ quasi *suam particulam* ad summum eruditionis conceptum realem conferant, quo postea elicitio, non dicere possum v. g. solam Theologiam, aut Jurisprudentiam, aut Medicinam, &c. &c. jam sistere completum realem, i. e. *totius* eruditionis conceptum. Idem enim esset, ac si reliquæ scientiæ ab ambitu eruditionis excluderentur, quum tamen omnes illi eruditi dici velint & mereantur, quamvis singuli aliam teneant scientiam. Illustrare hoc & exemplo poterimus: v. g. Si cuidam, per rei veritatem, competere omnes fundatæ potestatis species, tunc jus ejus reale foret completum: secundum nomen vero, ad omne id datur jus, ad quod rationabilis potestas. Hic conceptus inservit ad distingvendum justum ab injusto; ast non sequitur, cui nomen hoc competit, illi & completus realis juris conceptus, quamvis aliquod reale jus habere debeat.

§. XX.

Hoc ergo patet, eas scientias artesque non ad ambitum eruditionis referendas, adeoque nec nos earum nexum limitesque prolaturos, ubi, vel *definitio eruditionis* (§. 17.) plane locum non habet, vel

Omnes scientiæ, quibus quadantenus eruditionis conceptus competit, aliquid ad completum ejus conceptum conferunt realem.

Ab ambitu eruditionis excluduntur scientiæ, qui-

si etiam

bus vel definitio vel nomen eruditionis non competit; adeoque nec harum hic sistetur nexus.

si etiam sensu quodam, ad modum stricto, earum cultores, secundum *rem*, eruditi dici possent, tamen, ex usu loquendi, *nomen* eruditorum non gerunt. In priori relatione ab ambitu eruditionis excludo scientias noxias, i. e. noxam pro fine effectuque habentes, ut & minus utiles, hoc scilicet respectu, quod, licet quis eas teneret, tamen, si nihil amplius præstitisset, prorsus nomine eruditi indignus esset, si vero tanquam parerga tenuisset, quod non propter has eruditus sit dicendus. In posteriori relatione excludo ab ambitu eruditionis omnes *artes inferiores*, ad vitæ sustentationem aut commoditatem facientes, omniaque *opificia*. Licet enim dici queant, facere aliquid ad felicitatem hominum, tamen non exinde v. g. piftores, factores &c. & quemcunque denique artificem aut opificem eruditos *dicere* solemus; quamvis, si eruditus eas calleret artes, & quidem, ut & hic omnia per ratiocinium atque per causas deduceret, hæc *erudita* de opificiis & artibus *cognitio* dici possët. Propter tamen solam hanc cognitionem dubito, an usu loquendi, audiret eruditus, licet quis, v. g. opificium pistorium, etiam methodo mathematica, quæ tamen, inter methodos demonstrandi, summa est, deduceret. Pistor enim hac cognitione non opus habet, eruditus vero melius facit, ut hujus elegantissimæ methodi *digniora* eligat *objecta*, quum *non sola evidentia cognitionis, sed & nobilitas objecti, scientiam eruditam ab inerudita distingvat.*

§. XXI.

Transitus ad alteram sectionem.

Plura adhuc addi possent, ad enucleandam nexus notionem, nisi brevitati studendum esset. Insuper, quum, si scientiæ ratione fontis & objecti genuine invicem conferantur & connectantur, huc omnia referri possint; (§. 13.) hæctenus vero explicatum sit, quatenus, ratione fontis & objecti, scientiæ sint connectendæ: jam ad ipsam progredi poterimus

SECTIONEM

SECTIONEM II.

SISTENTEM

REALEM SCIENTIARVM
NEXVM.

§. I.

QUUM nexum scientiarum *realem* eruere proposuissem, initio statim sese offerebant *quatuor* illi omnis eruditionis cancelli, quod nempe omnis scientia vel ad Theologiam, vel Jurisprudentiam, vel Medicinam, vel Philosophiam, referri soleat. Ast hic *ratio* prius suppeditanda videbatur, cur omnes scientiæ his præcipue fuerint inclusi cancellis, anque sufficerent, ad totum eruditionis ambitum huc concentrandum. Dein, quum generalissime unius cujusvis fontes atque objecta mihi præsentarem, videbam quidem, quod singulæ a se invicem, ratione principii & objecti proximi, different: (sic v. g. Theologus unice verbum Dei, tanquam fontem externum ipsorum dogmatum theologiæ assumit, fidemque, tanquam principium internum, cur unice scripturam pro fonte agnoscat, veritates autem per fidem ex verbo Dei hausitas, objecta suæ scientiæ facit; in quo utroque utique a Jureconsulto &c. distat) ne mihi vero *in limine* hic objici posset, hoc prius esse demonstrandum, *fidem*, tanquam peculiare principium peculiaris scientiæ, assumendam esse: (sane altior demonstratio necessaria hic videbatur. Quumque igitur sæpius sæpiusque cogitationes invicem revolvuissem atque transposuissem, dubiusque initio essem, quænam series tibi mentem meam optime declararet, *hæc tandem*, quæ insequitur, fixa mansit, adeoque spem dedit, me per hanc voti intentionisque meæ compotem fore.

Sistit, cur non ab initio statim scientiarum nexum realem, secundum 4. illas facultates eruditionis, considerare queamus.

§. II.

Nempe in eo convenimus omnes, finem omnis scientiæ eruditionis esse *felicitatem* nostram. Merito ergo eandem, instar baseos totius insequentis tractationis, ponere & exinde nexum scientiarum realem eruere poterimus. Generalissime *exercitium ejus, ad quod*

Fundamenti loco ponitur finis omnis eruditionis, sc. felicitas, per

quæ est juris naturalis.

per naturam nostram jus habemus, felicitatem voco. Tribus ergo ideis totus felicitatis substat conceptus; scilicet juris, naturæ, & exercitii ejus, ad quod natura jus habemus. Generalissime ad *omne datur jus, ad quod datur rationabilis potestas*. Non vero dicemus, ad aliquid dari rationabilem potestatem, nisi & *dicere* queamus, dari ad illud jus. Quum vero distinguamus *id, ad quod* jus habemus, & ipsum jus: jus ipsum proprie est effectus rationabilis potestatis abstractus. Porro autem *natura* hominis, secundum conceptum suum *summum*, est *concentus certarum operationum, ex rationabili hominis potestate prodeuntium*: *Rationabilis potestas* autem hominis est *vis humane substantiæ, actus quosdam committendi, aut omittendi, ad quos homo, ex essentia ipsius animæ & corporis, atque nexu sue substantiæ cum universo, summoque omnis juris & obligationis principio, jus & obligationem habet*. Quæcunque ergo operationes ex ipsa hominis sequuntur natura, ad illas habemus jus. Neque tamen jus & natura sunt idem, quum natura sit substratum juris, jus effectus naturæ. Si ergo utrasque combinemus ideas; resiliet *jus natura*.

§. III.

Principium juris naturalis cognoscendi est conscientia nostra.

Jus naturæ ergo est *ipsa quedam potestas rationabilis ad id, quod ex natura humana sequitur*. Quot igitur erunt species rationabilium ex natura operationum, tot erunt species juris (§. 2.) natura competentis. Nihil vero in natura nostra fundatum esse scimus, nisi habeamus per conscientiam. (Sect. I. §. 5.) *Conscientia est actus mentis reflexus, illud affirmantis, quod percepit, vel sensit, & negantis, quod perceptioni vel sensationi contradicit*. Conscientiam ergo tanquam *principium*, naturæ nostræ cognoscendæ, ponere possumus. Quidquid igitur per conscientiam nostram sequitur, illud naturale nobis est, adeoque ipsius nostri naturalis juris cognoscendi principium est conscientia, & quidquid contradicit conscientiæ, illud injustum est. Merito ergo sublimitas conscientiæ humanæ primo loco investiganda, quum hæc sit vera animæ vita; & evoluta magis magisque conscientia, ipsa augeatur scientia.

§. IV.

Consciï sumus nobis tum alicujus obli-

Jam, si in nostram ascendamus conscientiam, in nobisprehendemus certam conscientiam obligationis, certam conscientiam liber-

ber-

bertatis; adeoque non solum, quidquid vi libertatis, sed & vi obligationis facimus, jure agimus. (conf. §. 2.) Quum vero dicamus, in nobis deprehendi conscientiam obligationis & libertatis, scias, quæso, hanc loquutionem nobis non esse *synonymicam ei*, si diceremus, dari obligationem & libertatem conscientia, quamvis propositio hæc vera sit. (§. 5. 10.) Est vero conscientia *obligationis*, actus animæ reflexus, ejus, quod de obligatione, ipsi per naturam competitura, eadem percipit aut sentit. (§. 3.) Conscientia *libertatis* est, actus animæ reflexus, de eo, quod de libertate, ipsi per naturam competitura, percipit & sentit. (coll. §. 2. 3.) Quid ergo de utraque percipiamus, & sentiamus, in specie est sistendum; quum ex hoc ipso demum *plenus obligationis libertatisque* conceptus resiliat, quem si, priusquam *res* esset demonstrata, posuissimus, idem fuisset, ac si eo usque, donec fuisset res demonstrata, verborum *fidem* postulassimus, quæ hodie tamen rara est, quamque nec ipsi cupimus.

gationis, tunc libertatis.

§. V.

Primum autem, cujus nobis conscii sumus, est id, quod, quatenus perceptio est fons nostræ cognitionis, (§. 7. 8. Sect. I.) eatenus *nullius* objecti sumus conscii, nisi perceperimus, æque uti, quatenus sensio est ipsius nostræ cognitionis principium, (§. 6. c. l.) nullius objecti sumus conscii, nisi senserimus. Si vero aliqua in nobis extitit perceptio, aut sensio, id falsum foret, quod non perceperimus, aut senserimus. *Non potest enim idem simul esse, & non esse.* Ipsius vero hujus propositionis, tanquam veræ adsumendæ, tantam habemus obligationem, ut ipsa adsit obligatio conscientia, & talis quidem, ut animæ cogitare impossibile sit, cujus sensisse aut perceperisse conscia est, quin senserit, aut perceperit. Hæc ergo est *conscientia obligationis*, aliquid pro *vero* assumendi, quum *veritas* hic nihil aliud esse queat, ac *conspiratio sensationis aut perceptionis, cum conscientia utriusque*. Porro adest in nobis obligatio quædam interna conscientia, illud, quod tanquam *bonum* percipit, aut sentit, appetendi, quod tanquam *malum*, fugiendi. Et hæc est *conscientia obligationis*, ad bonum appetendum, & malum fugiendum. Hoc ergo *duplici* respectu mens nostra *libera non est*, ita, ut impossibile menti sit, aliquid tanquam *verum* assumere, quia conscia esset, falsum esse, aut aliquid tanquam *bonum* assumere, quia conscia esset, malum esse.

Conscientia obligationis est vel simplex, eaque rursus 1.) ad aliquid pro vero assumendum:

2.) ad bonum appetendum, & malum fugiendum.

Duplex quædam libertas animæ inde impossibilis.

C

§. VI. Da-

§. VI.

Vel conscientia est composita, ex pluribus perceptionibus atque sensationibus.

Datur vero adhuc *alia* conscientia-obligationis, quæ *denuum* ex *collectione* atque relatione plurium perceptionum aut sensationum oritur. V. g. Ego istæ minime quidem negant obligationem internam, ad certas rerum imagines sibi repræsentandas, ponunt vero solum necessitatem repræsentandi, negant, quod hæc repræsentatio inde sit necessaria, quia illæ res ita, extra mentem in certo spatio, existant, uti repræsentantur. Hic profecto, si veritatem existentiae rerum extra nos, ad internam usque conscientiae obligationem, deducere velimus, *sola* conscientia habitæ repræsentationis non sufficit, quum id solum necessario inferat sensio habitæ, falsum fore, si dicere vellemus, nos eam non sensitisse. Ast quum possibile sit, ut in ente aliquo evolvatur necessario quædam repræsentatio, licet extra illud nullum reale existat objectum: plures sensationes atque perceptiones hic supponendæ sunt, priusquam mens interne obligetur, pro vero id assumere, quod hæc jam in se non evoluta fuisset sensio, nisi actuale quoddam extra se objectum eandem excitasset.

§. VII.

Quenam libertas homini competat, tum circa veritatem:

Primam inde libertatis speciem resilire videmus, sc. quotiescunque certa conscientia, demum ex certo perceptionum sensationumque, ad conscium esse reducto, complexu, oritur, toties eo major gradus libertatis affirmandi & negandi est, quo plures adhuc desunt perceptiones & sensationes, ad illam conscientiam perducendam requisitæ. Et hoc est quoque fons probabilitatis, ejusdemque graduum. Ipsa vero conscientia, quæ ex obligatione est, (§. 5.) iudex est, qua in re detur libertas, & quousque duret, donec & hic nova conscientiae introducatur obligatio. Hæc vero libertatis species, sicuti, ex *ignorantia* nexus, certarum perceptionum & sensationum cum ipsa conscientia, proveniebat: ita mens nostra adhuc alius sibi conscia est libertatis, circa perceptionem & sensationem, nempe libertatis *combinationis*. Per hanc intelligo potestatem mentis, seriem certam perceptionum aut sensationum, alio ordine transponendi, & combinandi, quam quo percepit, aut sensit; ita ut hujus combinationis unica ratio ipsum *propositum* mentis, hac in re liberum, dari queat. Propositum vero in mente est actus, quod id, quod
pro

pro *ratione* combinationis jam assumit, assumere *potest*, & *vult*, ita ut ratio acquiescentiæ non sit natura sensationis aut perceptionis, sed libera mentis inclinatio ad acquiescentiam, in actibus, quorum amborum, & hoc & alio modo combinandorum, eadem datur potestas, ita ut, quia sunt eidem æque possibiles, *electio* non possit non sufficiens esse ratio. Ast sane, quotiescunque competit electio, toties arbitrium competit. Arbitrium vero habere, & non liberum esse in eo, quo competit arbitrium, sunt contradictoria: adeoque, si in arbitrio animæ nonnunquam sit persistendum, libertas animæ ipsa ratio erit determinationis. Propositum autem animæ, quatenus ei est arbitrarium, & liberum est, i. e. quod ratio sit in eo ipso, quod sibi proponat.

§. VIII.

Hæc vero conscientia libertatis sicuti veritatem pro objecto habebat, quatenus scilicet aliquid, pro vero habere, ipsi naturaliter liberum sit: ita quoque, si objectum *desiderii bonum* aliquid sit, certam quandam desiderii libertatem naturalem habemus. Nam & hic sæpius *plures* sensationes atque perceptiones concurrere debent, priusquam ad conscientiam deveniamus, esse illud bonum, adeoque appetendum. Immo & hic *propositum* aliquid mentis sæpius ratio esse potest, cur aliquid nobis bonum malumve, gratum ingratumve, videatur, si v. g. sensio objecti alicujus, aut ejus perceptio, non sufficiat, ipsam objecti bonitatem aut malignitatem sentiendi aut percipiendi, ex hoc ipso, quia, cum illa sensatione objecti, non sensio grati necessario est connexa, libertas quædam competit, in utramque partem sensationem referendi. Et hic ergo libertas desiderii vel orietur, si objecta quædam *plane non* senserimus aut perceperimus, tunc enim utique ignoti nulla cupido, vel, quod habitæ sensationes *non ita vivaces* fuerint atque sufficientes, ut mens inde *obligata* fuisset, *ex ipsa sensatione*, ad illud objectum pro bono habendum, adeoque nec ad desiderium combinandum. (§. 6. 10.)

Tam circa bonitatem atque desiderium.

§. IX.

Ast hic, quando de eo, quod naturaliter liberum est, loquuti sumus, sollicite distinguere debemus, *quomodo* dicatur homo *naturaliter* facere, quod si scilicet *inde jus* hominis naturale deducere vellemus. V. g. enim, si defectus certæ conscientiæ, ex labe, imputa-

Fontes libertatis sollicite sunt distinguendi, quatenus dicantur naturales.

tionem habente, esset; jamque *dici posset*, labem naturalem esse, tunc quoque defectus conscientiae, indeque pendens libertas, *naturalis* foret, i. e. consequentia labis. Neque tamen inde homo dici posset, agere secundum *jus naturae humanae*; quum non eadem consistat in corruptione conscientiae, quamvis corruptio conscientiae & abusus libertatis, per labem, ingressa esset nostram naturam. Hoc ipsum ergo prius perspicendum, *quatenus, conscientia nostra vel obligationis vel libertatis, sit perfectio, aut quatenus imperfectio naturalis*. V. g. enim, si jam naturaliter evolveretur, propter corruptionem desiderii, ejus, quod est bonum, in hominibus lapsis, odium erga Deum & amor stultitiae: homo miser crederet, se recte agere, & felicem esse, quum tamen sit infelicissimus, quod ita perversum de bono habeat gustum. Item, quantus est numerus eorum, qui contra jus naturae peccant? adeoque per corruptam naturam, homini liberum est, ex abusu virium suarum, ita agere. Certa ergo *norma* prius supponenda est, secundum quam decidamus, quod illud, quod, vel ex conscientia obligationis vel libertatis, agimus, *jura* agamus, quippe sic demum *verum naturae* jus eruere poterimus.

§. X.

Inde fistitur, quanam conscientia obligationis sit juris naturalis, ita ut quidquid cum hac cohaereat, justum sit.

Scilicet, quod si in conscientia nostra ita sumus obligati, ad aliquid pro vero agnoscendum, ut propositum nostrae cogitationis, tentandi, an contrarium, tanquam possibile, repraesentare queamus, statim ipsa, cum singulis perceptionibus atque sensationibus combinata conscientia refragante, (S. I. §. 7.) deprimatur, illaque prior, cum perceptionibus atq; sensationibus, prima vice conscientia veritatis combinata, semper praelationem teneat: toties, quidquid ex ejusmodi deducimus conscientia, jure deducimus, quum sit naturalis virium, cum omnibus suis operationibus, determinata combinatio, adeoque necessitas naturae, vel intrinseca, aut extrinseca; quod si scilicet aliquid sibi ipsi non rationem, suae essentiae atque existentiae, debeat, tunc altiore in ipso ente rationem ejus operationis dare nequeo, quam naturam: si vero altiore vellem, ascendendum erit ad conditorem ejusdem, an huc jus haberit, quod, si demonstrari poterit, ipsa ratio erit suprema, cur creatura evolvat jure operationes, a creatore praedeterminatas.

§. XI.

Quod si ergo certa libertas conscientiae, (§. 7. 8.) sit naturale conse-

Quanam libertas sit ju-

consequens defectus quarundam perceptionum & sensationum, aut hic defectus foret ex naturali, vel intrinseca vel extrinseca, virium determinatione, tunc, jure naturæ fundatam adesse libertatem, adsero. Unde impotentia naturalis, certas operationes producendi, ipsum aliquod, certarum inde resilientium obligationum jurisq; erit principium. Æque, quatenus potestas liberæ combinationis est ex naturali virium, vel intrinseca vel extrinseca, determinatione, (§. 7.) eatenus eadem tanquam certum alicujus juris naturalis principium poni poterit. Eadem est obligationis & libertatis, quatenus utraque principium, inde emergentis juris naturalis, est, relatio, ad appetitum boni, & aversionem mali. Scilicet, quotiescunque talis obligatio sit, aliquid, tanquam bonum aut malum, percipiendi aut sentiendi, ut hujus habitæ gratæ & ingratae perceptionis unice conscii esse queamus, id est, ut si contrarium assumere tentemus, id sequeretur, nos non habuisse illam perceptionem, aut sensationem, cujus tamen, tanquam habitæ, jam habuimus conscientiam: (§. 5.) toties, quidquid ex illo, cum hac perceptione naturaliter connexo appetitu, aut aversione, deduco, agnosco, facio, omittoque, jure fit naturali. Si ergo libertas, aliquid appetendi, aut averſandi, sit ex defectu, quod objecta illa non gratam ejusmodi aut ingratam præbeant perceptionem, aut sensationem, qualis ad connectendum appetitum aut fugam, requiritur; aut hic defectus vivacis perceptionis aut sensationis foret ex ipsa objecti natura, atque mentis nostræ vel intrinseca vel extrinseca naturæ determinatione: toties, quidquid inde deduceretur, jure naturali arbitrarium foret. Idem circa propositi nostri libertatem, quatenus inde jus oritur naturale.

ris naturalis, adeoque & id, quod inde deducitur, jussum.

§. XII.

Dixi vero, vel intrinsecam nostram vel extrinsecam naturam producere jus. Tantum absit, ut ego statuerem, cum exclusione causæ summæ extrinsecæ, in nobis ipsis esse rationem. Aut sane, quum non omnia simul explicari possint, sed secundum ordinem procedendum, id primum ponendum videbatur, ad quod recurrere ultimo teneamur, sc. vel ad necessitatem ipsius nostræ existentia, h. e. ut simus, quia simus, & quia nobismet ipsis daremus rationem, cur simus, vel ad extrinsecam, h. e. ut ultimo causa aliqua esset prima, in quam ratio nostræ existentia esset collocanda. Quum vero a priori cognoscamus, si unum ex his sit, alterum, tanquam contradictorium,

Necessitatis hujus ultima non, in nobis ipsis, est ratio, sed ad Deum ultimo deveniendum.

(§. 5.) simul verum esse non posse, nunc id ipsum foret demonstrandum, si, naturali nexu, ab effectu jam ad causam nostri ipsius ascendere velimus, ut ostendamus, an in nobismet persistere ultimato queamus, an altius possimus & obligemur progredi. Sed, ob nimium ambitum hujus demonstrationis, aberrarem, hac ratione, a proposito, quo non ipsas tradere scientias, sed solum, earum sistere nexum, promisi. Unde id solum monere liceat, demonstrationem huc resolvi. Sc. detegendum est, quidquid in nobis deprehendamus, & quidquid extra nos sentiamus. Id jam scimus, per conscientiam, rerum externarum rationem in nobis non esse, adeoque jam concipimus naturam quandam, majorem habentem potestatem, ac nos, qui talia non possumus. Jam ergo *limitata* adest potestas in nobis. Conscii quoque sumus termini, a quo prima in nobis orta fuit conscientia; adeoque conscii sumus *initii*. Conscii porro sumus, nos non dedisse nobis illud initium: ipsi enim per conscientiam nescimus, an prius, ubi non fuimus conscii, extiterimus, nec ne, sed obscure solum recordamur actionum quarundam, quarum nondum sumus obliti. Tandem si in nobis rationem quæramus, cur simus, sane ulterius in nobis progredi non possumus, quam quia sumus. Jam, si in nobis esset ratio existentiae, eo recurrendum foret, quod ens *limitatum, incipiens* atque *contingens*, adeoque ipsum ens *imperfectum*, possit rationem existentiae in se habere. Hic vero demonstrandum, *illud esse impossibile*, quum nostræ repugnet conscientiae; adeoque minimum nobis, hoc cognoscentibus, ad altiolem ascendendum est causam. Eandem meditationem si, in singulis universi rebus, *eo usque elevemus*, tandem necessario nobis ad summum aliquod, independens, infinitum, necessarium ens, h. e. Deum recurrendum erit, ita, ut sufficientissimam fidei habere queamus rationem, quod Deus existat.

§. XIII.

Positis hisce principis insitis, proxima scientia eruditionis est ea, cujus fontes sunt revelatio divina.

Nunc igitur prono pede eruditionem, in cancellis illis suis naturalibus, i. e. ex potestate & intentione divina, atque secundum statum nostrum, sapientissime constitutis, considerare poterimus. Nempe, assumpta jam existentia divina numinis, tanquam omnis juris obligationis que, omnis scientiae, omnis felicitatis fontis atque principii, assumpta porro conscientia, tanquam iudice interno veritatis, (§. 10.) assumpta tandem infelicitate nostra, per labem naturali, cujus effectuum ipsi

ipsi

ipsi nobis sumus conscii (§.9.): jam videmus, rationale esse, quod Deus, tum ut legislator, jure domini in nos, tum ut benignus doctor, quo nos ex in felicitate eriperet, semet *expresso* aliquo verbo revelaverit. Vnde oritur scientia, quidnam, ex revelatione divina speciali, tum pro vero, tum pro bono, habere obligemur, adeoque, quid credere atque agere debeamus. Ipsa vero biblia veteris novique Testamenti, tanquam ipsum revelationis divinæ fontem assumimus, cujus rei quidem & naturalem rationabilitatem demonstrare possumus, optimum tamen, quod Deus ipse intendit, principium cognoscendi internum est fides, quod biblia sint ipsa divina revelatio. Vi hujus ergo tam fontis, quam principii, obligamur, tum ad nihil, tanquam divine dictum pronuncians, nisi ex ipsa sacra scriptura obligationem, hoc & illud pro vero assumendi, demonstramus, tum, ne aliquid, quod Deus omnibus hominibus cognitum esse vult, omittamus.

§. XIV.

Quum vero non *unicus* sacrae scripturae finis sit, ut sciamus, *Vnde oritur* quomodo, secundum intentionem Dei, felices fieri possimus atque de- *scientia bi-* beamus, quamvis, *nil* sine ratione sufficienti revelatum esse, ex hoc *blica.* ipso credere queamus, quia Deus dixit: distinguo *scientiam biblicam* a *Theologia*, proprie sic dicta. Scientia biblica Theologiam sub se comprehendit, & est scientia singularum propositionum, quæ in sacra scriptura continentur, quique sint fines, in eis revelandis, Dei speciales, ut & quænam sint, tum ipsorum horum finium, tum propositionum ipsarum, classes. Et hæc scientia tantum sub se comprehendit ambitum, ut vix aliqua sit futura scientia, ex qua non quædam propositiones in sacram scripturam influxerint, adeoque, ex his scientiis ipsis, explicandæ. Neque tamen inde contentus omnis scientiæ in sacra scriptura quærendus. Quidquid enim non, ex aliis scientiis, in scriptura expressum est, illud, ultra finem scripturae, referretur ad scientiam biblicam. Denominatur enim hæc ex fonte, atque propositionum, ibi expressarum, ambitu. Ast sane omnis scientia, quæ ex aliquo fonte defumitur, & inde denominatur, nec plus, nec minus, exhibere debet, quam in fonte illo est, quum alias non solum sit scientia illius fontis, sed plurium fontium. Adeoque quidem, quatenus, in ipsis scripturae propositionibus, secundum sensum ipsarum, evolvendis, ex aliis scientiis requiruntur præcognita, eadem hic supponenda sunt; *neque*

neque tamen horum præcognitorum demonstratio ad scientiam biblicam pertinet, quum instar postulatorum adsumi jure queant. Non quidem inique aget quis, si demonstret; ast solum id volo, si alius sensum scripturæ sufficienter evolveret, quamvis non fontes, ad sensum scripturæ explicandum facientes, demonstrasset, cur essent fontes, quod ratione *scientiæ biblicæ*, alteri æqualis foret; quamvis alter in eo, quod extra biblicam scientiam adhuc alias calleret, huius esset præferendus, qui eas non calleret.

§. XV.

Nexus, ambitusque scientiæ biblicæ.

Ex tota scientiæ biblicæ species præcipua est Theologia.

Quæ rursus vel pro objecto habet eas unice veritates, ad quarum fidem universalis est obligatio hominum:

Nexus, ambitusque hujus speciei scientiæ Theologiæ.

Quod si vero scientia biblica erudita esse debeat, singulæ sacri codicis propositiones ad certas classes, vel in ipso hoc fonte suppeditatas, vel alias rationabiles, sunt resolvendæ, & hæ ipsæ classes invicem, in uno quodam systemate cohærenti, connectendæ sunt. Hic vero pedem figo, quum non ipsam scientiam biblicam, sed ejus nexum, exhibere proposuerim. Ex hacce vero completa scripturæ scientia, quædam in specie est elicitæ, & elici potest, quæ, ob finem ejusdem, peculiari explanatione digna est. Dicitur hæc Theologia. Hanc vero duplici ratione, tanquam scientiam, considerare possumus, cujus rei rationem, post ipsam præmissam tractationem, demum dare sufficientem poterimus. Nempe omnes homines obligati sunt, *certa*, ex sacra scriptura, credenda assumere, absque quarum cognitione nec christiani dici, nec beati fieri possunt, revelante id ipsum sacra scriptura. Quod si ergo quis, ratione muneris sui, in specie obligatus esset, ad eas, ex sacra scriptura, in specie *extrahendas* doctrinas, quæ, omnibus hominibus sunt scitu maxime necessariæ, ita ut, absque harum cognitione, salvi fieri nequeant: sane, quum hujus rei scriptura non sit unicus finis, etiam eruditus ejusmodi propositiones necessarias, ex reliquis scripturæ dogmatibus, evolvat; adeoque possibilis, immo necessaria quædam eruditionis scientia est ea, quæ veritates, ad salutem scitu necessarias, ex sacra deducit scriptura.

§. XVI.

Nexus ergo hujus scientiæ consisteret, in demonstratione, cur christianus, si qua talis, ad hæc vel illa assumenda, sub detrimento salutis, si hic fidem denegaret, ex sacra scriptura, obligetur. Ambitus hujus scientiæ foret complexus, singularum veritatum, ubi, deficiente harum fide, ipsa sacra scriptura carentiam gratiæ divinæ, tanquam

quam

quam *bonum præsens* defecturum, iram divinam, tanquam *malum præsens* insequutum, & concomitatum, æternamque damnationem, tanquam *peffimum extremum futurum* malum positivum, & privativum gratiæ divinæ, posuit. Ast de his ipse *Theologus*, quum natura hujus scientiæ requirat, ut ex ipsis *sacri codicis* penetrabilibus hauriatur, adeoque philosophus quidem *motiva* fidei ex ratione desumere queat, attamen nec, *ante* revelationem, huc perventurus sit ex natura, quod v. g. tres sint in deitate personæ, nec assensus hujus rei *theologicæ* sit Deo gratus, nisi ex *unico* principio fidei, quia Deus dixit, fuerit ortus. Vnde nec argumenta fidei, ex ipsa natura nostra sumpta, pro *theologicis* assumenda, nisi ipsa scriptura inde homines convincere tentet; quum *simplex fides* majorem theologicam faciat convictionem, quam centum demonstrationes in philosopho conscientiam.

§. XVII.

Vt vero omnes, qui christianorum profitentur nomen, discant ea, quæ cuivis, qua christiano, scitu sunt summe necessaria, privata publica que institutio, vel in *schola* vel *templo*, rectissime est introducta. Ast, quum hæc ipsa institutio sit *praxis* hujus scientiæ; jam vero *praxis* fini ipsius theoriæ *conformis* esse debeat: sane, quatenus finis informationis concionumque est, ut ea debeant exhiberi, quæ omnibus christianis scitu sunt necessaria, omnis informatio atque conciones, hunc intermittentes finem, *peccant* contra finem. Ipsa vero objecta, scitu necessaria, *nec satis* inculcari posse videntur, adeoque non timendum, ne nimis mature hæc absolverentur doctrinæ, *nec iidem* semper manent auditores, quum &, loco ignorantium, alii succedant, qui etiam instruendi, &, qui ea jam tenuere, ipsa *repetitione* magis magisque corroborentur. Et, circa finem concionum, id addere liceat, quotiescunque finis aliquis sit, qui per alia media adhuc *commodius*, minimum *non unice* per *illud* medium, sit obtinendus, vice versa autem *alius finis primarius*, absque medio illo, *non ita commode* obtineri possit, toties finis *posterior*, jure tanquam *unicus*, constitui poterit. Jam vero, quum utique finis *concionum primarius* sit explicatio obligationis *universalis*: sane hujus rei commodissimum medium est ipsa concio, quum sic quilibet auditorum videat, se ad id obligari, ad quod *alter*.

*Quenam sit
hujus scientiæ
praxis.*

D

sent

fent *liciti*, tamen non inique faceremus, quum hi per *alia* possint obtineri media, si *primarium*, tanquam *unicum*, constitueremus.

§. XVIII.

Ex hactenus dictis refertur species Theologiae Compendiaria, cujus praxis in specie sistitur in Theologia Catechetica & Homiletica.

Dictæ vero hactenus Theologiæ species, ab *objecto* sacri fontis, adeoque ipsius Theologiæ inde haustæ, *primario* desumptæ, ab eruditis peculiare accepere nomen. Vnde & hactenus Theologiam eo solum accepimus sensu, quatenus est habitus cognoscendi veritatem, ad quarum fidem verbum Dei omnes obligat homines, sub *damno* gratiæ divinæ & futuræ salutis, & *pæna* iræ divinæ aeternæque damnationis, in casum incredulitatis, & *promissione* gratiæ salutisque, in casum fidei, ab ipso Deo per verbum excitandæ. Dicta vero scientia, quatenus est practica, (§. 17.) *Catechetica* & *Homiletica* Theologiæ nomen gerit. Theoria vero hujus scientiæ dici forte posset Theologia *Compendiaria*. Practica utraque tum habitum *Compendiariæ* supponit, tum peculiaris habet requisita. Si vero utraque, secundum rei naturam, tractetur & combinetur, profecto est *medulla* Theologiæ, concentratum divinæ potestis & bonitatis revelatæ speculum, & necessaria, ad completum eruditionis conceptum, (Sect. I. §. 17. 18. 19.) scientia. (d. l. § 4.)

§. XIX.

Explicatur in specie nexus & ambitus Theologiæ Catechetice.

In specie Catechetica sic denominatur, quod Theologiam in certa *brevissima* capita redigat, & methodo, *rudioribus* & pro *statu* *atatis* accommodata, sc. propositionibus, in paucissimis capitibus, atque *per questiones*, exhibitis, utatur. Quemadmodum vero hæc methodus consonans est, si quis ita Theologiam in compendio sistere proposuerit, ut & rudissimus homo, si legat, intelligere vel ipse, vel brevi manu ductione, statim addiscere queat; adeoque, quatenus hujus rei detur *defectus*, is in se suscipiat laborem utilissimum, qui hoc præstat: attamen in systemate, quo quis suam eruditionem *eruditis* ostendere studet, hæc methodus minus adæquata esse videtur, quum non opus sit, eruditis omnia æque *ad sensum* redigere, ac vulgo. Id tamen videmus, absque ratione carpi simplicitatem v. g. Catechismorum. Sane enim si obligati simus, ad certam scientiam ita explicandam, ut & rudissimus capiat; ast vero, in Theologicis veritatibus, hunc habitum Theologia Catechetica producat: laudem potius meruere non exiguam, qui, hujus rei defectum adhuc magis magis-

magisque explere, sunt conati. Dixi vero, (§. 19.) oportere esse statui *ætatis* accommodatam, adeoque & *graduum* ruditatis. Unde nec ipsa Theologia Cathechetica, quatenus est practica, eandem habet *ipsarum questionum methodum*. Sic *infantem* quærimus, ut memoriæ imprimat, *profectiorem* ætate, ut interno adprobet iudicio.

§. XX.

Homiletica vero dicitur, tum *a loco & auditoribus*, quia in publica concione instructio datur, tum ab *ipso actu*: ipse enim continuus ille discursus concio vocari solet. Sane autem, quum in *ipsa scriptura* tot conciones habeamus elegantissimas, additis oratoriæ sanæ regulis, *mediâ*, inter nimiam stili *humilitatem*, & vulgarem discursum, & affectatam stili *sublimitatem*, ipsius materiæ dignitati detrahentem, atque vel comicos vel tragicos imitantem, vel minimum *profanæ* oratoriæ vestigia *nimis* prementem, via incedemus: cui rei si *externæ* gratiæ divinæ accedant *dona administrantia*, facundiæ, sermonis affectuosi, paululum *intonantis*, accentumque, secundum rei *emphasis*, exprimentis, habilis demum evadet Homileta. Hujus vero rei quum præcepta *justitiæ* atque *prudentiæ*, in ipsis collegiis Homileticis, fisci debeant, & in ipsis concionibus applicari: huc me remitto, & solum miror, cur, quod adhuc studii hic impendunt sacrarum cultores literarum, negligentius in *Cathechetica* Theologia tractent, quum tamen, ob continuum, cum profectionis ætatis hominibus, consortium, *facilius* methodum *connexi* discursus addiscamus, quam, si sermonem nostrum *ad captum* infantis, aut alius rudis hominis, ita dirigere debeamus, ut ille *desiderium* plus proficiendi, atque voluptatem institutionis perceptæ sentiat; in qua re & quis, præ alio, majorem Dei gratiam donaque accipit, at & quivis, obligationem rudes instruendi habens, eo magis hanc a Deo expetere debet aptitudinem.

§. XXI.

Insuper nec existimandum, quando v. g. in sequentibus nexum Theologiæ Theticæ, Moralis, Polemicæ &c. sistemus, ac si has scientias *plane* ab interno Theologiæ Compendiariæ ambitu excluderemus. Quum enim omnis scientia ex fonte & objecto dijudicanda; (Sect. I. §. 21.) at, in Theologia Compendiaria, omnis, ex verbo Dei scitu necessaria veritas, sit objectum: sane, si ipsa sacra scriptura v. g. quosdam

Evoluitur in specie Theologiæ Homileticæ nexus.

Quatenus ad Theologiam compendiarium Theologia Theticæ Moralis, Polemicæ &c. spectet.

induceret errores, quos in specie cuilibet christiano cognitos esse vellet, quod sint errores, uti I. Joh. IV, 3. & quemlibet obligaret christianum, ut, si proximum in persuasione ejusmodi erroris, tanquam veritatis, deprehenderet, moneret, quod erraret, secundum Jac. V, 19. 20: videres hoc ipso jam, aliquas ex Theologia Polemica (§. 25.) conclusiones influxum etiam in Theologiam Compendiariam habere; quo tamen non adsereretur, ac si totius Theologiæ Polemicæ scientia ad scientiam Theologiæ Compendiariæ requireretur. Idem ergo de reliquis huc adplicari poterit. Unde id præmonere liceat, ei, qui Theologiam Compendiariam, instar disciplinæ, tractare velit, ostendendum esse, quanti, tum in theoria, tum praxi hujus scientiæ, nempe in Theologia Cathetetica & Homiletica (§. 18. 19. 20.) ex theologia Thetica, Morali, Polemica, Exegetica &c. scire debeat, ita, ut in hacce scientia dici queat eruditus. Sicuti nec quis Theologus eruditus dici poterit, nisi *minimum* in Theologia Compendiaria versatus sit.

§. XXII.

*Theologia in
ampliori am-
bitu confide-
rari potest: &
hic primæ
potiores spe-
cies sunt
Theologia
Thetica &
Moralis.*

Dicta vero Theologiæ consideratio sicuti, ex fine objectoque primario, desumpta erat, ita nunc Theologiam, alio longe ampliori ambitu, considerare possumus. Scilicet, si Theologia ad *plenum* suum resolvatur ambitum, utique quidem cognitio veritatum necessariarum ad hunc pertinet: hic tamen *tum* ipsa hæc cognitio sese non dirigit secundum finem illum, ut *omnes* homines per hanc erudiantur, sed solus is *subjectum cognitionis* est, qui vel ipse nomen eruditi, per manifestationem suæ cognitionis, apud alios deportare eruditos intendit, aut, qui ita Theologiam addiscere studet, ut aliquando etiam eruditus dici queat Theologus: *tum* quoque Theologia, in pleno suo ambitu, *plures* sistit veritates, quam scitu *cuius* christiano necessarias. Unde nomen Theologiæ *Acroamaticæ & Systematicæ* gerit. Quum vero, ob nimium objecti ambitum, illud, in certas classes, redigi, indeque peculiare scientiæ poni queant; (Sect. I. §. 14.) jam vero admodum latus pateat campus, si quis veritates Theologicas, eum in finem, in unum redigat concentum, *ut in uno conspectu* habeamus, quid Deus dixerit de salute nostra, & quid in genere credere teneamur; ab hoc autem tandem diversum fit, si quis *earum* doctrinarum, quæ in vitam emendandam influxum habent, *ipsum nunc effectum*, atque *operationem* sistat: priori modo
si Theo-

si Theologia tractetur, *Thetica*, posteriori *Moralis* dicitur. Adeoque *finis* *Theticae* est *analogia fidei cum revelationis principio*, *Moralis*, *analogia fidei*, ex *revelatione hausta*, cum *ipsa vitæ emendatione*, & *perductione hominis ad æternam salutem*.

§. XXIII.

Quamvis vero ipsa utriusque scientiæ Theologicæ objecta ex scriptura sint haurienda, cujus deductioni & me impari sentio, & hujus non est loci: tamen comparare licebit *nexum generalem* Theologicæ, cum natura mentis. Scilicet fides rationabilis est ex duplici mentis fulcro. 1) Enim *intellectus* dicit: cujuscunque entis intellectus *summus* est, illius dicta, quæ tanquam vera adsumere jubet, vera esse, secure credere potes, & obligatus es. Jam vero, si nostrum perpendamus *statum*, quem deprehendimus certo respectu infelicissimum, de eo evincimur, naturalem nostram, quam sentimus, *labem*, *fini* creationis difformem esse, adeoque esse *statum accessorium*, & non *primævum*. Porro vero *ipsi non* perspicimus causam hujus labis, & tamen ipsi ejus *timemus* consequentias pœnæ, ita, ut aliter nobis *consulere nequeat melius*, quam speciali revelatione divina. Deum hanc dare *potuisse*, per conscientiam convincimur, *cur vero noluerit*, rationem *nullam* videmus, sed potius *majorem* fidei habemus rationem, Deum se revelasse. *Adesse ergo verbum Dei* rationabilis est fides. Jam, si *biblia* veteris novique revolvamus Testamenti, ipsa interna hujus scripti *eminens* præ aliis *gravitas*, *perspicuitas*, *coherentia*, rationabilem efficit fidem, ea, quæ in Bibliis dicta atque consignata sunt, Deum velle, ut pro veris assumantur: adeoque nunc, ex assumpto principio, Deum ea, quæ in scriptura revelantur, dixisse, rationabilem earum rerum fidem habemus. Hi vero sunt ipsi *natura*, ratione hujus fulcri, termini. Non enim ratio *determinare* potest, si quis fidem hujus rei, ex ejusmodi ratiocinio, in se sit producturus, quin *sufficiens* foret. Quum vero Deus *unice* fidem ita requirat, ut assensum nostrum Deo nondum gratum esse, credere ex verbo Dei obligemur, si sit ex ratiocinio, sed *tum demum*, si, per illuminationem Spiritus S. producat: hoc ipso credendum est, verum esse, nos *in specie* per Spir. S. esse illuminandos, & si illuminemur, fidem nostram demum eum accipere *gradum*, quo salvifica fieri incipiat. Hujus vero rationabilitatem ipsa natura, si ei fuerit revelatum, quod Deus dixerit, ex *generali*

Rationabilitas analogiæ fidei, ex ipsa natura mentis, demonstrari potest.

Primum fidei fulcrum est sublimitas dicentis, quod ex natura intellectus proprii, oritur.

Quinam hic sint terminus nature & revelationis.

detegit fundamento: quia omne, quidquid Deus dixit, ideo pro vero assumere es obligatus, quia dixit.

§. XXIV.

Alterum fidei fulcrum sunt consequentia legis divinae, quarum fides est rationabilis.

Alterum fidei *fulcrum* est, *ex natura voluntatis* in specie, desumptum, ubi rursus natura & revelatio invicem conspirant, ratione insistorum principiorum, quamvis alii sint termini naturæ, iudicium suspendentis, alii revelationis, iudicium continuantis per fidem. Sc. voluntatis est, sentire atque appetere bonum, sentire atque fugere malum. Lex ergo si, per rationabilitatem dicentis, jam convicerit intellectum de jure legislatoris, sane accipit majus naturale pondus, si, cum transgressione, certas mali connexas habeat consequentias, cum obedientia certas bonas. Sic enim voluntas commovetur, i. e. excitatur timor & fuga mali, oritur appetitus boni. Jam rationabile videmus, quod & Deus cum sua lege combinaverit certas consequentias, neque tamen id certo determinare per nos possumus; quum in natura nostra deprehendamus possibilitatem, unicam repræsentationem *alterius juris* ita tanquam motivum, obedientiæ elevari posse, ut, vel, ex consequentiis legis motiva desumere, non opus habeat, vel, non præcise teneatur. Idem & circa motiva, ex natura voluntatis. Vnde & hic, quædam fides unice, tanquam principium, est assumenda, sc. quod Deus actu certas combinaverit consequentias: rationale autem est, ut Deus jubere queat fidem, convictionem de positis consequentiis non ipsi gratam fore, nisi unice inde sit, quia Deus dixit. Quod si ergo Deus dixisset, quod ipsum credendum est, fidem reliquarum veritatum nondum esse salutem promoturam, nisi quis credat, unice fidem in Christum influxum in vitam emendandam, atque salutem promovendam habere, Deumque ipsum unice hanc fidem excitaturum, sique excitata fuerit, hominem credere debere, quod hoc ipsum unice tum a Deo, tum respectu meriti Christi factum fuerit: quodque, supposita alia fidei natura & efficacia, homo non sit ad unionem cum Deo & salutem æternam perventurus: sane naturæ mentis principia insita huic fidei systemati prorsus non repugnabunt; licet fides illa rationabilis nondum sit salutaris, quum credere debeamus, hominem prorsus convertendum esse, & hunc actum illuminationi quidem non esse contradistinctum, attamen distinctum, quum *intellectus* proprie illuminetur, *voluntas* convertatur

tur

tur, ex stolidâ sc. falsi & apparentis boni sensatione, ad veram veri boni sensationem atque desiderium, & veram veri mali sensationem atque fugam.

§. XXV.

Utræque vero species, hæcenus ex Theologia recensita, sicuti ponunt veritates ex scriptura sacra: ita possibilis & utilis est scientia, quæ errores & horum in specie genesis, propagationem, sectatores & refutationem, sistit. Hæc dicitur Theologia *Polemica*. Errores tamen circa agenda, seu *præjudicia vitæ*, Theologiæ *Morali* immisce-ri solent, ita, ut regulariter solum Theologia *Polemica* erronea *dogmata* refutet. Sublevatur historiâ Ecclesiastica. (§. 27.) *Accessoria* tum *Theticæ*, tum *Morali*, tum *Polemiciæ* est Theologia *Exegetica* seu *Hermeneutica*, quæ, tum *ex ipso* fonte sacro ostendit, quomodo summus hujus sancti codicis auctor semet intelligi velit, tum ex sanis *interpretationis* principiis, ad positum verborum scripturæ collatis, verum fontis sensum, sistit, dubium, *quatenus* certus fieri potest, vindicat, *quatenus*, ex ipsa Dei intentione, & natura hujus scripturæ libri, qualis est in N. T. v. g. Apocalypsis, dubius esse & permanere debet, ne fines divini, si vaticinia nimis clara extarent, malitia hominum interrumpantur, quamvis non rumpantur, quinam sensus sit probabilior, licet non demonstrativus. Quatenus ergo erroneas pellit explicationes, foret *Polemico-exegetica*.

*De Theologia
Polemica &
Exegetica.*

§. XXVI.

Constipantur exegetis, eo felicius inveniendam, 1) *Critica sacra*, quæ est tum ingeniosa, tum judiciofa fontis corrupti, quatenus talis dici potest, restituendi scientia. Ad criticum ergo, *qua talem*, id pertinet, ut ostendat, hanc & illam lectionem, positionemque vocum esse ipsam, quam auctor, in concinnando textu, posuerat. Vnde quidem, quo magis quis analogiam fidei callet, eo felicior sæpe, in restituendo dubio erit textu, adeoque, hoc respectu, in criticum perfectum coincidere potest Theologus, tamen crisis, proprie dicta, solum, ex positu verborum, sensum eruit, tum *linguæ*, tum *auctoris* proximum. Crisis ergo patitur *examen ad analogiam* fidei, eatenus sc., si solum demonstraverit, auctorem probabilissime hunc elegisse positum verborum: tamen, si idem scripturæ auctor se alibi dilucidius explicasset, dubia potius secundum claram dirigenda, quam clara in du-
biam

*Exegeticam
constipatur
& sublevar
Critica sa-
cra.*

biam detorquenda est mentem. Eatenus tamen crisis *in ipsam influit analogiam* fidei; si criticus demonstrare queat, auctorem ipsum, in suo originali, hunc habuisse verborum positum, tunc criticus tenetur, illum communicare, & non jam exinde de Θεοπνευσίας scripturæ dubitare, sed, si in ejusmodi dicto dogma aliquod fidei proponatur, illud, cum toto systemate fidei, est connectendum. Immo *graviter* contra Deum peccant, qui ideo Criticæ incumbunt, ut vacillantem reddant *religionem*; quod quamvis inde *non sequatur*, quum *potius* sint iudicia Dei, si gentes obnubilet, ut ne quidem *sensum* scripturæ haurire queant: tamen ipsorum finis est *damnabilis*, quum Deus *potius ubique* sit defendendus, adeoque & hujus dictis obedientia *potius præstanda*, quam si homo, pulvis, Deum evertere infelicissime audeat. Hæc *conscientiæ* uniuscujusvis critici trado!

§. XXVII.

Ad exege-
sin spectat
Philologia sa-
cra, Historia
Ecclesiastica,
Theologia Pa-
tristica, &
Symbolica, at-
tamen non
uno eodem-
que respectu.

Ad exegetin facit 2) *Philologia sacra*, seu cognitio linguarum, præsertim earum, quibus ipse sacer codex est traditus, sc. *Hebraica* in V. T. & *Græca* in N. Probe tamen hîc sensus earum vocum est adhibendus, qui *tunc*, quum quivis liber inspiraretur, in usu fuit. Si enim nullam, ex ipsa sacra scriptura, aut ratione inveniamus causam, cur Spiritus Sanctus & a *genio & usu* linguæ, tunc temporis consuetæ, recedere voluerit, uterque utique est tradendus. Scimus autem, in omnibus fere linguis, tot deprehendi voces, quæ jam non *eum* gerunt significatum, quem olim. Unde, si sensum alicujus scripti certum deprehendere velim, id demum fiet, si ostendero; *tunc temporis*, quo liber ille fuit scriptus, hanc vocem *hunc* habuisse significatum. Ulterius & 3) huc pertinet *Historia Ecclesiastica*, in qua exhiberi debet status, tum internus tum externus ipsius ecclesiæ, divinæque, circa utrumque ecclesiæ statum, œconomia. It. enarrandæ hic sunt, vitæ scriptorum sacrorum, fata Theologiæ, tum veræ, i. e. propagatio veræ ecclesiæ in statu mox florente, mox depresso, tum falsæ, i. e. propagatio errorum & impietatis, ubi præsertim origo (S. I. §. 10. ad fin) hæresium atque errorum annotanda, ut & deniq; illustres inter Theologos viri, præcipue martyres, patres & Doctores ecclesiæ. Si quis ergo, in specie *patrum* ecclesiæ dogmata, inter quos quidam, adhuc *ad octavum usque* seculum, v. g. Beda, numerantur, recolat, hæc scientia nomen Theologiæ Patristicæ gerit. Theologia autem Polemica, ut eo melius sese legitimet, cur refutandi sint certi

certi

certi errores, eatenus Historia Ecclesiastica sublevanda est, (§. 26.) ut ostendatur, vere extitisse homines, qui ejusmodi errores foverint, ne rixentur de eo, quod nemo in dubium vocavit, quamvis possibile foret, ut quis vocare posset. Quumque tandem, in nostris territoriis, nullus, contra ipsos libros symbolicos, sensus scripturæ, quatenus inde alias dissonans scripturæ analogia, cum assumpta a libris symbolicos fidei analogia emergeret, sit introducendus: hoc respectu (4) Theologia *Symbolica* ad Exegeticam referri posset. Attamen, quum Theologia Symbolica totum Theologiæ systema, quatenus est ex Symbolis, formet, ipsamque symbolorum originem atque auctoritatem ostendat: *peculiaris* theologicæ scientiæ nomine Theologia Symbolica venire posse videtur.

§. XXVIII.

Singulæ hæ scientiæ, quatenus communicantur vel scriptis vel doctrina, vel discursu, *practica* vocantur. Et de his ipsis dignoscitur, qualem quis in Theologia sibi acquisiverit habitum. Sermo tamen hic est de praxi Theologiæ, quatenus eadem est scientia erudita, quæ & generale Theologiæ *objectiva* nomen gerit. Quatenus enim est *subjectiva*, seu internus ille habitus, ab ipso Spiritu sancto, per fidem, ex illuminatione intellectus, & conversione voluntatis, secundum verbum divinum, productus, consistens, in vera Dei, ejusque, circa hominum salutem, per fidem in Christum, indeque nascentem vitam sanctam promovendam, revelatæ voluntatis, cognitione salutari, eotendens, idque efficiens, ut pius in Deo tum hic, tanquam summo bono, aquiescat, tum aliquando beatitudinem æternam, ex gratia divina, nanciscatur; eatenus omnis hujus internæ scientiæ practicæ praxis consistit, *tum ratione pii ipsius*, in corroboratione sui ipsius in veritate agnita, in incremento desiderii unionis cum Deo, in profluente inde vita vere pia & ambulatione a - post Deum, uti Scriptura eleganter exprimit, quo ipso admodum conspirat obligatio, & ipse rei effectus, ingentem faciens impressionem de ipsa religionis veritate; *tum ratione aliorum*, & quidem *impiorum*, in desiderio atque connifu, eosdem, ex repræsentata felicitate status piorum, & infelicitate status impiorum, ad id perducendi, ut ad operationes Spiritus S. per verbum attenti fiant, emergentisque naturalis malitiæ stimulos, sub invocatione Dei, deprimant, donec & ipsi a Deo illuminentur & convertantur: respectu au-

*Sermo hæc-
nus fuit de
Theologia ob-
jectiva, sub-
jectiva enim
non est scien-
tia eruditio-
nis, sed habi-
tus θεόςδοτος.*

E

tem

tem *piorum*, ut in fide persistant, digniores sublimioris porro influxus fiant, & hoc ad tempus cessante, immo Satana, in hora tentationis, impia inspirante, ut ex memoria pristini felicitatis status, qui verus fuit, quia ex sensu est ortus, (§. 5.) ut & ex repræsentatione pristini status infelicitatis, ex quo se liberatos esse, consci sunt, tandemque ex repræsentatione futuræ salutis, & ex parte impiorum, damnationis, semet, sub invocatione assistentiæ divinæ, corroborent.

§. XXIX.

*Inde oritur
Theologia Pa-
storalis, quæ
tamen ad-
huc plures
habet fontes.*

Licet vero hujus rei certa quædam universalis obligatio ad omnes cadat christianos: attamen & peculiaris hujus rei in quosdam in specie cadere potest, v. g. Ecclesiæ ministros, atque doctores. Ast tunc ipsa hæc scientia communicandi ex ipso illo habitu desumpta esse debet. Nam quomodo quis, secundum conscientiam, aliquid poterit pro experientia interna venditare, si ipse non fuerit expertus? Quotiescunque ergo quis ex propria, secundum analogiam fidei, loquitur experientia, suamque ipsam doctrinam, secundum certum aliquod subjectum, vel instruendum, vel corroborandum, &c. dirigit, inde oritur Theologia Dogmatica, Elenctica, Pædevtica, Paracletica, a memoratis Theologiæ speciebus (§. 22.) eatenus *solum* diversa, quod hic *ex subjecto* Theologico *habituali*, sc. piis, (§. 28.) *ad subjectum* Theologicum generale, sc. vel impium vel pium, variumque utriusque statum, instructio tendat. Et hic, si subjectum *instructionis sit pius*, in conscientia circa dogmata quædam, errores, motiva, *dubius*, in specie oritur Theologia *Casistica*, ejusmodi removens dubia ex *alio* quodam mentis piæ statu, ad quem homo in tentatione *non attendebat*. Jam sane quum pastori ecclesiæ *ejusmodi* animarum cura committatur, ut *omnibus*, quamvis sint diversissimi status, satisfacere queat; utque, uti scriptura eleganter eloquitur, verbum *recte disperdere* sciat: sane Theologia *Pastoralis* peculiaris quidam videtur habitus atque scientia esse Theologica, reliquis, ratione *fontis & objecti*, quidem prorsus similis, ast ratione actualis ecclesiæ, cujus quis *curam* gerit, status, adeoque ratione *subjectorum*, quibus instructio applicanda, peculiarem requirens habitum. Adhuc vero latior est Theologiæ *Pastoralis* ambitus, quam quod includat Theologiam Dogmaticam, Elencticam &c. Pastor enim & obligationes quasdam *externas*, ratione muneris sui, habet, quæ vel *actum* quendam *ministerialem*,

lem,

lem, vel civilem concurrentem muneris obligationem, *supponunt*, ubi, circa utrumque peculiaria pastoris *requisita* sunt. Ratione prioris, scire debet, quid v. g. circa administrationem baptismi, sacrae cœnæ, copulationem, ordinationem, notare debeat, ratione muneris interni. Ratione muneris externi, seu obligationis civilis, v. g. ut ordinationi ecclesiasticæ conformiter agat, ut nihil, proprio ausu, innovet, faciat, aut omittat, quod superiorum suorum introspectioni est commissum, & ubi solum denunciandi habet jus, ast non iudex esse debet. Adeoque, ratione hujus partis Theologiæ pastoralis, fontes erunt ordinatio ecclesiastica, consuetudo ecclesiastica &c.

§. XXX.

Tandem, quum certam ex jure positivo universali, de quo infra suo ordine, obligationem habeamus, tum circa matrimonia, v. g. quinam sint gradus prohibiti &c. tum circa constitutionem Ecclesiæ ministrorum, ut scilicet digni vocentur & eligantur; per se hujus rei cura cuivis, qui modo cognitionem suam, perspectæ hac in re voluntatis divinæ, manifestavit, jamque de casu, exinde decidendo, arbiter est idoneus, demandari potest. Ast quum, in nostris territoriis, hæc cura etiam Theologis, qui Consistoriis adsident, committatur; tandem vero, quum, ex auctoritate principis, quæ hic sufficiens est ratio, adhuc aliæ causæ ad Consistoria relatæ sint, & tacente principe, referri queant; quatenus harum omnium rerum scientia vel peculiaris, e. g. quoad examen Candidatorum Theologiæ, vel generalis ab assessore Theologo requiritur: totius hujus scientiæ complexus, nomine scientiæ *Consistorialis Theologiæ* venit.

Tandem peculiaris scientiæ Theologicæ species est scientia Consistorialis.

§. XXXI.

Nunc, ad nexum *Jurisprudentiæ*, in toto suo ambitu consideratæ, demonstrandum, devenio. Quum vero promiserimus, ex natura rei, (Sect. I. §. 16.) tum internum, tum externum scientiarum sistere; externus autem sit, quomodo una tota scientia cum alia tota cohæreat, (c. 1.) & quidem, tam ratione fontis, quam objecti, (Sect. I. §. 13. 15.): etiam ab hoc Jurisprudentiæ nexu incipiendum est. Scilicet, quum suprema omnium principiorum, tanquam verorum assumendorum, norma sit jus naturæ: (§. 2.) etiam hic in Jurisprudentia nulli fontes & objecta erunt ponenda, quæ huic *contradicerent* normæ. Quum autem porro omnis peculiaris scientia

Generalia de nexu Jurisprudentiæ cum jure naturæ.

tia, vel ex nimia unius fontis *latitudine*, vel, quoad fontes sensationis, ex *diverso* sensationis fonte enascatur: (S.I. §.14.) etiam Jurisprudentiam a *disciplina* Juris Naturæ, tanquam peculiarem scientiam, distinguimus, *tum*, quia, licet & per nostram rationem ad multas Jurisprudentiæ conclusiones deveniremus, tamen nimis amplum inde emergeret Jus naturæ, *tum*, quia peculiaris sunt Jurisprudentiæ principia, quæ ratio quidem, si senserit, tanquam vera principia in illis admittit circumstantiis, absque sensatione tamen, non determinare id potest, quod, habitâ ea, decidet. Tandem, sicut quævis scientia peculiarem, tum in theoria, tum praxi, habet finem, (§.14. Sect.I.) fini summæ scientiæ, (§.2.3.) ratione principii cognoscendi, (§.10.II.) conformem & subordinatum: ita, quum in genere Jus naturæ, ex obligatione naturali, sistat finem omnis eruditionis, sc. felicitatem: (§.2) Jurisprudentia in specie intendit felicitatem externam.

§. XXXII.

De nexu Jurisprudentiæ, cum Theologia, ratione fontis.

In specie quoque nunc dignoscendum erit, quomodo Jurisprudentia cum Theologia cohæreat. Et quidem primo, in collatione utriusque fontis, deprehendimus, quod paucissima Jurisprudentiæ totius pars ex jure divino fit, quum intentio divina non fuerit, ut ultra casus universalis, ex jure positivo divino, circa externas actiones, obligationis, illud ipsum principium, tanquam *fons Juris*, extendere- tur, sed Deus ipse potius alios hujus rei fontes in natura ordinaverit. Neutiquam ergo quidem fontes Jurisprudentiæ nostræ revelationi contradicere debent, ut alias dogma aliquod fidei, vel vitæ, vel obligationis, circa jus, universalis, everteretur: ast inde non Jurisprudentia omnis *ex bibliis* est deducenda, quatenus *finis* scripturæ non est, ut, quidquid exposuit juris, v.g. judæici, instar regulæ esset. Porro, secundum utriusque objecta, Jurisprudentiæ cum Theologia nexus erui potest. Repetantur hic vero ea, quæ in (Sect. I. §.15.) generatim de objectis scientiarum, quidque ad objecti pertineat notionem, diximus. Dicta enim supponentes, & non denuo repetituri, secundum ea, Jurisprudentiam cum Theologia comparabimus.

§. XXXIII.

Et objecti.

Nempe finis Theologiæ ultimus est æterna felicitas hominis promovenda: Jurisprudentia autem in temporaria ultimato persistit. Proximus Theologiæ, intermedius & internus, est *pietas*, seu *habi-*

tudo, quidquid credimus & agimus, ex principio unico: quia Deus dixit, per fidem divinam, assumendi. Hoc probant Theologi. Finis Jurisprudentiæ internus est justitia, seu habitudo, ex agnita fontium Jurisprudentiæ rationabilitate, jus inde descendens, ei, cui competit, tribuendi. Hoc probandum est Jctis, & omnibus, qui hoc adferunt, adeoque & nobis. Hic vero distincte ita procedemus: scilicet ostendendum erit, 1) an Jurisprudentia justitiam solum *supponat*, an vero simul *intendat*, i. e. quod efficere possit. (Sect. I. §. 15.) 2) An Theologia intendat aut supponat justitiam, viceque versa, an Jurisprudentia supponat vel intendat pietatem? Priusquam deduxero, bona ratione, neque adfirmo, neque nego, ne, *fidem* positorum, & nondum probatorum, postulare me velle, suspiceris.

§. XXXIV.

Nempe omnis *moralitas* actionis eo recurrit, ut sciamus, ad quam habeamus *jus*, & ad quam *obligationem*. Jam vero omnis juris obligationisque *principia* sistit Jus naturæ: Ergo *jus naturæ de moralitate* actionum est consulendum. Jurisprudentia autem *peculiaria* solum inde principia moralitatis, adeoque *peculiarem* actionum *moralium* ambitum, *speciemque* moralitatis peculiarem desumit, cujus rationabilitas jam in J. N. demonstrata est. V. g. 1) in jure civili voluntas principis, cum furto patibulum combinantis, adeoque hanc actionem, peculiari quadam moralitatis specie, illicitam ponentis, suprema est lex. Id vero 2) in jure naturæ evincitur, cur & auctoritas principis, externæ ejusmodi moralitatis introducendæ sufficiens ratio esse possit. Jus autem naturæ *plures* suppeditat rationes, cur actio hæc sit illicita, tam ratione originis, quam consequentiarum. Respectu prioris, *intendit* simul, id est efficere potest justitiam, Jurisprudentia, v. g. civilis. Si enim *constet* de moralitate actionis, quam princeps introduxit, & *constet de facto*, seu actione, cui est combinata; sane is dicetur *civiliter justus*, qui unum cum altero ita combinat, tum tanquam motivum, actionem vel committendi, vel omittendi, ob connexam cum ea consequentiam bonam, vel malam, tum tanquam ipsum consequens, i. e. si jus dicere debeat, connectet æque unum cum altero, ac princeps. Posteriori vero respectu, Jurisprudentia supponit justitiam, duplici modo, primo, quod *altiore* rationem non, ex principio *sua* scientiæ, suppeditet, sed supponat, ut quis eandem *ex jure naturæ* hauserit,

Ostenditur, quid Jurisprudentia intendat, & quid solum supponat.

rit; sic e. g. cur, in Jurisprudencia civili, voluntas principis summa lex fit, ex Jure naturæ demonstrandum est: dein, quod is, qui tanquam jurisprudens *juste* agit, nisi *ex toto jure* naturæ moralitatem perspexerit, nondum vir *justus* plene, *secundum jus naturæ*, dici queat. Vnde distinctio inter justitiam *materialem* & *formalem* oritur, v. g. lex civilis, revelata circa actionis moralitatem, nondum convincit quendam de *jure imperantis* hanc legem condendi. Pone, judicem corrumpi donis posse; pone, eum, cui jus *secundum* leges debetur, plura dedisse *dona*; hic concurret actio judicis materialiter *justa*, at formaliter *injusta*: æque, si interne neget, aut dubitet de *jure* principis, non dici poterit ex justitia actionis jus dixisse.

§. XXXV.

Quamnam jus naturæ consideret moralitatem actionis & principia moralitatis.

Dicta vero si ad Theologiam applicemus, hoc ipso eadem se a Jurisprudencia distinguit, & jure naturæ, quod *justitiam*, (§. 33.) ad habitum suæ scientiæ, neque *supponat*, neque eandem *intendat*. Hoc dilucidius patebit, si jam uniuscujusvis, positarum scientiarum, objecta invicem comparemus, unumque ad alterum referamus. Vtique in hoc conveniunt, quod certarum actionum *moralitatem* sistant: at jus naturæ sistit *omnem*, ex conscientia *possibilem*, moralitatem; in plurimis tamen solum *hypothetice* decidit. V. g. Jus naturæ utique quidem legem Dei, tanquam rationabile principium obligationis, agnoscit, sed, si ponatur actio, quæ peculiarem moralitatis speciem *tum demum* nancisceretur, si lex expressa divina adesset, quamdiu hæc lex *non* extat, aut conscientia de ejus *dubitare* potest existentia, hypothetice solum decidit conscientia, si ad principia juris naturalis referatur; quamvis & *alias* actiones, *ubi* conscientia interna *unicum* est principium, *certo* determinet. V. g. quum Judæis certarum specierum esus lege positiva interdictus fuerit, rationem *obedientiæ* sufficientem jus naturæ ex positiva Dei lege agnoscit. Quamdiu vero mens *rationabiliter* nescit, Deum hanc dedisse legem, sane *reliqua* principia, moralitatem actionis *alias* determinantia, *hic* non sufficerent, ut ex nobis *ipsis* universalem Judæorum obligationem *naturalem*, ad abstinentiam specierum, jure positivo prohibitarum, demonstrare possemus.

§. XXXVI.

Quamnam Theologia

Theologia autem sistit moralitatem actionum, *principio* fidei, *secun-*

secundum verbum Dei vel conformium, vel difformium. Principium vero fidei est, quidquid Deus credere & agere dixit, illud ex hoc ipso credendum & agendum est, quia Deus dixit: adeoque omnes illæ actiones, quas quis ex principio, quia Deus in verbo dixit, facit, ad *Theologiam* spectant. Unde & v. g. obedientia erga magistratum, quatenus propter Deum exercetur, i. e. quia Deus hanc præcepit, & homo, ex unico hoc principio assumpto, Theologice pius est, actio Theologice pia est. Immo omnes actiones nostræ, jubente Deo, *primario* ad ipsum Deum sunt referendæ, nempe, quod obligati sumus, ad divinæ intentioni nos conformes gerendos, utque omnia faciamus, ad promovendam Dei gloriam, & ex *jussu* Dei. Hic tamen actus, erga ipsum Deum *immediate* directi, ab iis quodammodo distinguendi videntur, quibus *mediate* Deo inservimus. V. g. obedientia erga magistratum Deum *mediate* colimus. In hac ergo & ejusmodi actionibus, quod si Deus nos obliget, ex principio, quia ipse dixit, hoc *summum* quidem est, & *maximum* fidei motivum, immo & *Theologice* unicum: non tamen, *extra* Theologicam relationem, si obligationem, ad obediendum magistratui, *in genere* perscrutemur, ita unicum est, ut injuste alias ageremus, si v. g. quendam *inde* commoveremus ad obedientiam, ne, in casum inobedientiæ, *civilibus* durissimis adficiatur pœnis. Deus enim solum nullibi vult *excludi*, ast, quum homo sæpius pœnam *magis* timeat, quam Deum, quo quidem *impie* agit, tamen ipsa intentio Dei est, quum *ipse sibi* reservaverit *convictionem* hominis ad obligationem, ex fonte, quia ipse dixit, quumque magistratui dederit *jus*, pœnas certis combinandi actionibus, ut, quamdiu quis non ex principio fidei erga Deum commoveatur, tamen, metu pœnæ, abstineatur ab inobedientia, qua alias semet, contra intentionem Dei, infelicem redderet. Ast in actionibus, quæ *immediate* erga Deum tendunt, nec aliis motivis *opus* est, nec Deus *vult*. Quum enim Deus neminem, per *omnipotentiam*, ad cultum internum adigat, sed per *convictionem*, Deum hoc dixisse, hominemque ex hoc ipso jam summopere esse obligatum; jam vero Deus, testante scriptura, cum hac *fide*, ipsas *vires* omnium inde fluentium piarum actionum combinaverit: etiam hic *fides unica* harum piarum actionum est & *origo* & *norma*, ita, ut nulla sit actio pia, nisi ex fide descendens. Et si rem perpendas, sane hic *majus* est robur, quam si dicerem, v. g. quia princeps est pius,

inducat moralitatem, & quodnam actionum Theologicarum principium.

Quatenus actiones, quæ sunt Theologicae, tamen non unice sint Theologicae.

Quenam actiones sint unice Theologicae.

gau-

gauderet sibi, si etiam pius esses. Gloria enim Dei, quia hic ita unice versatur, ut Deus *omne* auxilium rationis excludi velit, tanquam *insufficiens*, ad fidem faciendam divinam, & tanquam *superfluum*, si Deus jam fidem excitaverit, etiam unice, ex fonte fidei, *natura, motiva, norma*que piarum actionum desumenda. Sane etiam in actionibus, mediate cultum Dei promoventibus, quis eas committere aut omittere poterit, licet *plane*, ex hoc fonte non faceret, quod Deo hoc ipso simul inferviat, aut, quod Deus dixerit; nam & *Atheus*, metu poenae civilis, a certis abstinere poterit actibus, si vitam famamque civilem amet, quo ipso tamen impius est homo: ast sane in actionibus, cultum erga Deum *immediate* concernentibus, licet *externa* confessio in alterius beneplacitum fieri queat, stultus tamen foret, qui *interne* ens aliquod summum veneraretur, si *non existeret*. Si vero existat, uti existit, *sublimitas* ipsius hujus entis atque promissio, quod ea, quae dicat, facere possit, & velit, sufficientia dabit motiva viresque, illud colendi. Id vero sequitur, ipsam de existentia Dei convictionem demum actionem *christianam*, hoc est, piam esse, si ideo quis credat, *Deum existere*, quia *ipse Deus dixit*, se existere; aequè uti credimus, existere regem, quando regium mandatum affixum cernimus. Et sicuti rex non prius demonstrat existentiam, sed ipsa revelatione suae legis testatur, se esse: ita sane homo non excusare semet poterit, quod existentiam Dei nondum, in sua conscientia, ad principium usque contradictionis, elevaverit. Ex ipsa enim lege Dei revelata, cui fidem habere debet, convincetur, oportere esse legislatorem.

§. XXXVII.

Hæc si ad Jurisprudentiam conferantur, statim patebit, eandem dicta neque supponere neque intendere, id quod adhuc magis patebit, si nunc ad ipsas Jurisprudentiæ classes deveniamus. Nempe utique, quatenus sacer codex fons est Jurisprudentiæ, inducendo scilicet certam *universalem* obligationem circa justitiam actionum, quæ, positiva lege deficiente, alias ex Jurisprudentia humana determinanda fuisset: hæc Jurisprudentiæ species *peculiaris* scientiæ nomen meretur. Et hic primo loco evincendum esse videtur, utique *possibile* esse, ut Deus sibi reservaverit jus, in certis actionibus externis, certam introducendi moralitatem externam, & justitiam externam per legem suam positivam. Quamvis ergo *alias*, secundum nostram
cogni-

Datur Jurisprudentiæ species, ex jure divino desumpta.

cognitionem decidere jus haberemus, tamen, *quodsi* ejusmodi universalis adesset obligatio, atque juris determinatio, jam *contra* obligationem faceremus, nisi ex hoc positivi juris fonte decideremus. Id vero porro demonstrandum est, *an Deus* hoc facere *voluerit*, cujus, si *expressam* videremus litteram, amplius *dubitandum* non est. V. g. Si Deus diceret: hoc juris circa hanc externam actionem esto inter omnes, si casus hic & ille obventurus. Quum vero *vix* aliqua ejusmodi *evidens* sit propositio juris positivi universalis, ita, ut ex *hoc ipso intentionem* Dei colligamus, Deum sapientissime voluisse, ut *alio* modo hujus rei certiores fiamus: hujus rei deductio hæc convenientissima, nunc insequutura, videbatur.

§. XXXVIII.

Primo scilicet singula illa *data*, quæ *scriptura* suppeditat, recolenda, adeoque inspicienda, annon *ipsa* scriptura ejusmodi *criteria* juris universalis suppeditaverit. Sic scimus, quod in *spiritualibus* Deus certam quandam obligationem ad omnes introduxerit homines. Si ergo hic *ad stilum* scripturæ attendamus, *analogiamque* deprehendamus in aliquo revelationis dogmate, de quo quæstio est, *an sit* juris positivi universalis: sufficientem rationem habebimus, illud pro ejusmodi adsumendi. Si vero hic ejusmodi analogiam non deprehendamus, aut in *genere* requisita juris positivi universalis *non in ipsa* scriptura denotata essent: id *tamen* supererit, ut ex *ipsa* conscientia nostra investigemus, quid rationabiliter requiratur, si aliquod dogma pro dogmate juris positivi universalis assumi debeat, adeoque, quid *ad ipsum* requiratur *jus positivum* universale. Videt enim ratio, posse *existere* jus divinum universale, *alia inter* dogmata juris particularis mixtum, & Deum tamen *sapienter* velle potuisse, ut prius *generalia* juris positivi universalis requisita *ex ratione* desumerentur, & secundum *hanc notionem* ea, quæ cum regulis hisce convenirent dogmata, ex toto scripturæ contentu evolverentur, & ad peculiarem scientiam positivi juris universalis redigerentur. Hocce vero jus, imo *obligationem*, Deus nobis dedit, quando non *ipse* revelavit requisita positivi juris universalis, neque *peculiarem* horum dogmatum classem in scriptura concinnavit, neque ubique littera *expressa* determinavit; nosque tamen rationabile videamus, quod ejusmodi jus existere queat.

Quomodo indaganda sint præcepta juris positivi universalis.

F

§. XXXIX.

§. XXXIX.

Quatenus ad
Jurispruden-
tiam conside-
ratio juris
positivi uni-
versalis spe-
ctet.

Scilicet jus positivum sumi potest *synonymicum* juri divino re-
velato, jus vero si sumatur pro ipsa lege: jus positivum universale
erit *lex divina revelata*, omnes obligans homines. Ast vero hic de
lege divina universali loquimur, ubi *Theologi* scientia a scientia *Ju-
risprudentis* differt; adeoque & Theologus *alia* ratione universalem
Dei legem trudit, *alia* Jctus. Scilicet Theologus nascentem inde
actionem considerat tanquam *piam*, (§ 33.) adeoque v.g. si quis concubi-
tum cum iis, qui jure positivo prohibiti sunt, Theologice intermittat,
ratio debet esse fides, quod Deus dixerit. Jurisprudens vero conside-
rat hanc actionem, quatenus *externe justam*, & ubi Deus posuit prin-
cipes justitiæ externæ administratores. Adeoque, quasnam poenas
princeps combinare queat, si quis contra agat. Si ergo actio quæ-
dam *unice* sit interna, plane ad Jctum *non* spectat. Potest vero actio
externa connexa esse cum interna, i. e. *mixta*. V.g. furtum est du-
plici respectu contra jus revelatum, tum quia est actio *impia*, quia
quis tunc, quando furatur, non credit, Deum prohibuisse, tum *inju-
sta*, quia non consequentias externas vel credit, vel timet. Jctus
autem solum *quatenus injustas* considerat. Vnde & noli existima-
ve, si in sequentibus aliquid ad jus positivum universale circa externas
actiones referemus, ac si, *unice* hic jus positivum circa moralitatem
externam disposuisse, crederemus. V.g. si demonstrarem, deca-
logum esse juris positivi universalis, & ad prudentiam hujus juris re-
quiri, ut sciamus, quænam injustæ actiones per decalogum fuerint
expressæ, noli existimare, ac si decalogus solum de externa morali-
tate & de injustitia actionis disponderet, quum potius in antecessum
firmus concessuri, & de interna moralitate, quatenus sc. est actio im-
pia, disponere. Ast hoc ad Theologos spectat, prius ad Jctos.

§. XL.

Jus positi-
vum univer-
sale repe-
re potest præ-
cepta Juris
naturalis.

Positis hisce præmissis, jam dico 1) rationabile esse, quod Deus in
jure positivo universali repetere queat, quod & naturali jam funda-
tum est, ast ubi ob labem naturale inter homines fere evanuit, vel in-
dubium est vocatum. Hinc totum decalogum refero ad Jus positi-
vum universale. Si enim dicas v.g. quoad cultum, Deo, die Sabbathi
præstandum, jus naturale nil disposuisse: eo magis pertinebit ad jus
positivum universale, quia Deus omnes homines hoc verbo suo in
spe-

specie obligat, ut uno ex septem diebus eum in specie colere debeant. At hic de iis, ad quæ ex ipsa natura pervenire possumus, quæstio est, an sint juris positivi? idque adfirmo, quia Deus revelavit, (§. 39.) ast hujus rei rationem habuit sufficientem, quum v. g. homines sibi relictæ dubitare queant, an e. g. furtum foret actio injusta. Immo ratio sufficiens est, quia Deus dixit, & ad omnes dixit homines, adeoque naturalis obligatio robur accepit, ex expressa ejusdem per legem scriptam renovatione, atque nova inculcatione. Vnde recte dicimus, actiones, decalogo repugnantes, esse contra jus divinum universale. Quum vero Deus in decalogo mixtas (§. c. 39.) ponat actiones, i. e. & pias & justas; Ictus autem solum in justitia actionum persistat: ipse eas etiam solum, quatenus in actum externum erumpunt, respicit. Nam v. g. in primo præcepto prohibetur, ratione externæ, inde enascentis, actionis injustæ, idololatria externa & Atheismus externus. Vnde Ictus examinat, quamnam pœna adficiendus, qui idolum adoraret, aut qui palam diceret, mundum esse a se ipso, quo ipso mundum Deum faceret, adeoque contra externam primi præcepti actionem justam peccaret: qua jubetur unice verum Deum tanquam Deum profiteri, & præter hunc, nullum aliud ens, adeoque nec mundum.

§. XLI.

Secundo rationabile est, quod Deus, per legem positivam, ex sua voluntate, certam gentem obligare queat, in cujus voluntatis irrationabilitatem nunquam sana ratio suppeditat rationes, sed potius Deum semper defendit, quod sapienter & juste agat: quamvis ex natura actionis, quatenus ex conscientia nostrarum perceptionum pendet, non determinare potuissemus, cur gens illa huc fuisset obligata, nisi Deus expresse suam declarasset voluntatem. Hoc vero jus divinum, licet foret universale, ratione *hujus gentis*, inde tamen non colligendum, quod Deus *omnes* gentes huc velit obligatas. Quamvis, si gentem quandam *in specie* obliget, *ita* legem ponere queat, ut *universalis* ad omnes gentes refiliat obligatio. Jam, quum in sacro codice & *particularem* judaicæ gentis deprehendamus obligationem, quæ *solam* concernebat gentem judaicam, & *universalem*, quæ non unice, quamvis *in specie* genti judaicæ revelata fuit: ea Jurisprudentiæ *pars*, quæ est *scientia juris positivi* divini circa actiones externas, tum obligationem particularem, genti judaicæ scilicet præscriptam,

Deus per jus positivum novam introducere potest obligationem, ad quam ex ratione sola non pervenissemus determinandam.

tum universalem, adeoque & ad nostras sese extendentem republicas, ficit.

§. XLII.

*Non adfir-
mandum est,
aliquid esse
juris positivi
universalis,
nisi vel ipse
casus, vel ra-
tio extensionis
sit jure divi-
no expressa.*

Licet vero id sit naturæ rationabile, quod Deus possit absolu-
ta sua voluntate nos obligare, quæ non potest non esse summe ratio-
nabilis, licet, præter voluntatem, ulteriorem ipsius voluntatis divinæ
rationem nesciremus: id tamen patet, & *expressam* oportere esse le-
gem Dei, licet id demum esset evolvendum, quod *hæc lex* expressa sit
universalis, & non, ultra rationem voluntatis divinæ expressam, esse
extendendam, quum casus non possit dici *implicitus*, jure positivo di-
vino, *si ne quidem ratio extensionis esset juris positivi.* Quod si ve-
ro, ejusmodi litteram expressam adesse, demonstrare possimus, simpli-
citer fidem habere obligamur. Nunc quæro, si Deus diceret: hæc
sunt statuta mea, hæc tenebitis; *quod si enim homo ea fecerit, tunc
vivet hoc ipso*, sane illæ & ejusmodi loquutiones, e. g. huc obligatus
esto & incola & peregrinus, item, hoc si feceris, abominatio erit co-
ram Deo; item, hoc facto incolæ terræ eandem commacularunt, atque
peccare fecerunt &c. detorquendæ essent, nisi pro signis, his contentæ
obligationis universalis, assumeremus. Jam, quum prima ex his lo-
quutio præponatur, Levit. XVIII, 5. insequentibus positivis legibus, a
v. 6. - 23. & v. 29: sane hæc omnes leges sunt juris divini universalis;
adeoque casus concubitus, in iisdem expresse prohibiti, tales sunt
ipso jure universali positivo.

§. XLIII.

*Quomodo ca-
sus non ex-
pressi tan-
quam impli-
citi Juris po-
sitivi sint re-
spiciendi.*

Ast vero de *non expressis*, quatenus sit extensio facienda, quate-
nusque, tanquam casus *analogi* sive *impliciti* juris positivi, sint respi-
ciendi, nec ne, res est altioris indaginis. Id patet, si *ratio extensionis*
in ipso jure positivo sit expressa, quod ii casus, qui huic *substant* ratio-
ni, ipso jure positivo sint impliciti. Id quoque rationabile est, si ex ipsis
revelatis extensionis rationibus quædam essent *clariores*, hæc erunt an-
teponendæ, ipsæque *obscuriores inde* explicandæ. Jam, quum e. g.
jus positivum c. l. v. 7. claram atque peculiarem, prohibiti cum ma-
tre concubitus, sistat extensionis rationem, scilicet, quia sit *mater*: sequi-
tur, quotiescunque aliqua *mater poterit* dici, ex natura *generationis &
propagationis*, quod omnes ii casus sint *ipso* jure positivo universali
prohibiti. Hanc enim rationem extensionis *ipsum* suppeditat jus po-
sitivum:

fitivum; sub hac extensione *natura sunt, avia, proavia, & in linea recta usque ad Evam*: ergo & in linea recta prohibitio ita est juris positivi, ut ipsa ratio extensionis ad aviam, proaviam, sit *expressa* lege universalis. Idem in omnibus casibus, quatenus extensionis ratio ipsa est lex positiva.

§. XLIV.

Adhuc tamen aliqua ratio extensionis v. 6. dicti capituli, posita est, ubi dicitur: *nemo tanget carnem carnis suæ*; quam vero, quia *generalis, metaphysica & controversa* ratio est, bona ratione (v. §. antec.) *ultimo* loco jam demum explicabimus. Id patet, quæ species *expresse* ad carnem carnis referuntur, eas præcipue esse adnotandas. Scilicet id sequitur: quotiescunque nuditas ejus, quam an retegere prohibitum sit, quæstio est, *dicitur positivo jure nuditas matris patrisque simul v. 7. Patris v. 8. sui ipsius v. 10. Patris vel matris proximæ consanguineæ v. 13. Amitæ v. 14. filii uxoris v. 15. fratris v. 16. privignæ, v. 17*; toties in aprico est, mari non licere harum retegere nuditatem; adeoque *omnes has nuditates* si quis detegeret, tangeret *carnem carnis suæ*.

Quinam sit sensus verborum: nemo tanget carnem carnis suæ, expresse:

§. XLV.

Nunc vero probe notandum est, in omnibus hisce casibus, jure positivo expressis, *semper & unice* relationem prohibitionis esse, ex relatione *maris* ad nuditatem, quam retegere prohibetur: ita ut, secundum jus positivum, *non prædicetur* aliquid tanquam *caro carnis*, nisi adsit *diversitas sexus*. Neque de alio, quam *de mare* prædicatur, quod *denudet nuditatem*, unde & *mas* unice dici potest, tangere carnem carnis. *Obstare* videtur v. 7. ubi dicitur: *non revelabis nuditatem patris matrisque tuæ*, ubi utique hæc verba, extra contextum considerata, videntur phrasin denudationis etiam *de fæminis* usurpare. Dico vero, *unice*, secundum *contextum, subjectum prohibitionis esse marem*, hoc sensu: Deus v. 8. prohibet concubitum cum noverca, ex ea ratione, quia esset *nuditas patris*: ergo & matris *naturalis* nuditas, secundum jus positivum, dici poterit *nuditas patris*, ast, ne filius, quam ipsi congressus cum *noverca* sit prohibitus, eo minus cum matre *naturali* concumbere auderet, Deus *duplicem* posuit rationem, scilicet, quod sic alias *& patris & matris* denudaret nuditatem, quum, in concubitu cum noverca, *solum* dici queat, denudare nuditatem patris. Hunc-

Quinam sit sensus horum verborum implicitus, nec ne.

ce sensum esse v. 7. testantur & verba *subsequentia*, ubi solum dicitur: *Mater tua est*. Sane, si subjectum prohibitionis *fœmina* esset simul: nulla certe foret ratio, quod si sensus hujus v. c. foret: *tu fœmina* non denudabis nuditatem patris tui *matrisque tuæ*, cur 1. *conjuncta fuisset mater*, quum tamen fœmina neque cum *matre* coire, neque, si cum *patre* coëat, *matris* denudare nuditatem dici posset: 2. cur non Deus in sequentibus potius dixisset: *Pater tuus est*, quippe potius ad *relationem prioris posterius*, quam ad *posterius prius* comparare solemus. Ast optima harmonia in hoc sensu est: *tu mas* non denudabis nuditatem *matris*, quæ *patris simul est*, v. 8. ita ut hæc verba, *quia est mater tua*, sit expressa *ratio* cujusdam *extensionis* ad *aviam*, *proaviam*, &c: quæ quidem sui *pronopotis patris nuditates* dici non possent, quamvis *matres* dici queant.

§. XLVI.

Pergit ad præcepta juris universalis, circa matrimonia, & quidem incunda.

Ulterius jam quædam circa matrimonia, quatenus sint juris universalis, dispiciamus. Nempe ratione matrimonii, & quidem adhuc ineundi, jus divinum non introduxit obligationem universalem, etiamsi finis unicus esset procreatio sobolis. Sic enim Deus, tum ex *naturali* ratione, ab hac lege dispensat impotentes, Matth. 19. eosque vel natura, vel casu tales, tum ex *moralis* ratione, si scilicet quis, ut eo magis cultui divino inserviat, cœlibatum sibi spontaneo motu proposuisset. Sic enim nobilioris objecti consideratio, sublimiorisque finis promovendi annisus, ab obligatione ad inferius objectum atque finem dispensat. Bonum ergo est, si quis hoc propositum possit efficere, I. Cor. VII. v. 1. Ast, quum non omnes hujus rei vires habeant, neque omnes ad prius ita obligati sunt, ut, si intermitterent, peccarent: alias enim status conjugii esset peccatum continuum. Vnde potius divinæ intentioni conforme est, quod nubere melius sit, quam uri.

§. XLVII.

Quid juris positivi sit, ratione finis matrimonii, procreandi sobolem.

Porro autem evincendum est, si jam quis matrimonium inire vellet, quid hoc jure positivo requiratur, ubi præcipue considerandum, quatenus procreatio sobolis sit finis matrimonii. Et hic eatenus unicus est, ut intentio sobolis procreandæ cum statu matrimonii debeat esse combinata, id est, quod extra matrimonium omnis vaga procreatio sobolis sit intentioni divinæ difformis, adeoque peccatum.

catum.

catum. Neque tamen ita unicus est, ut si quis aliquam compressisset extra matrimonium, liberosque procreasset, eandem præcisè ducere teneretur. Nec obstat Deuteron, XXII. v. 28.29. Nam I. datur patri compressæ electio Exod. XXII. 16. utrum dotem, an vero matrimonium exigere velit. 2. citato loco sermo est, si virgo, sub spe matrimonii, deflorata fuerit. Porro & ita unicus est, ut, quum in matrimonio sobolis progeniem profine habente, concubitus requiratur, is solum adprobetur concubitus cum conjuge, qui hoc efficit: adeoque non solum modi hujus effectus producendi per naturam prorsus impossibiles, quos nominare pudor detinet, sed & impediētes sunt prohibiti. Eatenus quoque unicus est, ut si utraque aut alterutra pars ipsum intendat finem, naturalis hujus rei debeat adesse potestas. (§. 46-)

§. XLVIII.

At, si jam quæramus, an non quædam diversi sexus personæ, ubi, vel natura utræque impotentes, ad procreationem sobolis, sunt, vel ex destinatione castitatis spontanea, tamen invicem genus aliquod societatis perpetuæ inire queant, ita ut, ratione reliquarum obligationum, v. g. ne utraque pars aliis quæstum concedat corporis, & in specie, ratione dissolvendi hujus nexus, idem foret observandum, quod circa dissolutionem matrimonii. Et hic, quamvis, quoad impotentes, tale vitæ genus non sit, sensu biblico, matrimonium, & quamvis, quoad posterius, mutuo consensu sibi invicem postea tamen cohabitare queant: de eo tamen solum heic quæritur, an ejusmodi societatem inire jure positivo liceat? Idque omnino; quum enim naturalis hoc permittat ratio, silentium juris positivi corroborat potius, se hanc naturalem rationem prorsus restringere nolle. Sicuti nec videmus, matrimonia dissolvi, licet nunquam sobolem procreent. Liberi enim sunt donum Dei, adeoque in se res incerti eventus, qui, si a priori semper esset demonstrandus, nulla contrahenda forent matrimonia. Insuper denegatio liberorum sæpe est instar pœnæ, e. g. Levit. XX. v. 20. adeoque ipsum aliquod medium, quo Deus vitæ ante actæ pœnitentiam excitare intendit. Interim uterque ejusmodi status, in civili societate, nomine status matrimonialis venit.

Datur status legitimus conjunctionis diversi sexus personarum, absque fine procreandæ sobolis.

§. XLIX.

*Quenam sint
præcepta ju-
ris positivi,
circa dissolu-
tionem matri-
monii.*

Adhuc, circa dissolutionem matrimonii, præcepta juris positivi consulenda sunt. Et hic primo quædam dissolutio, per rationabilem consequentiam, ita est introducta, ut, & invitis partibus, dissolvendum sit matrimonium, ex ipso magistratus officio. Scilicet, quum scienti concubitui cum ascendente vel descendente in recta linea, jure positivo pœna mortis imposita Levit. XX, II. 12. 14. 17: quod si casu fortuito & per ignorantiam convenissent, qui tamen casus, si matrimonia secundum ordinationem ecclesiasticam regulentur, vix apud nos existet, dirimendum esse, rationabiliter colligimus. In reliquis vero, nisi ipsæ partes ex conscientia impellantur, divortium petere, nullam dissolutionis rationem Juri positivo analogam deprehendimus: præeunte ipso sacro codice v. g. quoad fratrem Levit. X. v 21: ubi Deus loco pœnæ posuit, ut absque prole sint morituri, quod certissimum habet effectum, si in matrimonii vinculo relinquuntur. It. quamvis repudiatam ducere non liceat Devt. XXIV, 4: tamen, si contigisset, non denuo dissolvendæ erunt nuptiæ. Reliquæ ergo dissolutionis species non fiunt ex obligatione, i. e. quod & invitis conjugibus dissolutio adjudicaretur, si in gradu prohibito ignorantes matrimonium iniissent: (secus ergo si concilii, & in fraudem legis divinæ, ubi utique magistratus & dissolvere & punire debet; quum nulla fraus peior sit, quam quæ est in ipsam legem Dei) ast quædam dissolutio est ex jure, i. e. quod una pars innocens possit divortium petere, non vero lædens hoc, tanquam medio divortii, uti.

§. L.

*Quenam ipso
jure positivo
recenseantur
causæ divor-
tii, & de quo-
nam divortio
scriptura lo-
quatur.*

Hic vero acris est controversia, de causis divortii jure positivo universali licitis. Verum enim vero inspiciamus ipsos hujus rei sedes atque fontes. Primus locus est Matth. XIX. Ibi v. 3. Pharisei quærunt, an marito liceat, *ob quamcunque* causam, *semet* separare, ab uxore. Provocant ad Moysen Devt. XXIV, 1. ubi Judæis permittebatur, proprio ausu, suscipere divortia, datis sc. uxori literis divortialibus, cujus rei potestatem vice versa uxores non habebant. Christus ergo, quum de permissibilitate divortii loquatur, sane ita respondere cogitavit, uti Pharisei quærebant, adeoque eundem habuit casum *spontaneæ* dissolutionis & *propria* auctoritate susceptæ, & permittit, in casu unico adulterii uxoris, marito ejus, ut possit semet sepa-

sepa-

separare ab uxore adultera : sicuti Paulus, I. Cor. VII. permittit uxori, in casu mariti adulteri. Jam vero, quum ipse loquatur de spontaneo divortio *activo partis infontis*, utique species divortii hujus non est malitiosa desertio alterius, I. Cor. 7. v. 15. Hic enim innoxia pars *patitur* divortium, ast non dici potest, *semet separare*. Quemadmodum vero hoc ipso non interdictum fuit, quum Christus, in casu adulterii, infonti separationem permittat propriam, quin magistratus, ob meliorem ordinem, hujus rei decisionem in se suscipere queat, ita ut, propria auctoritate facta separatio, nondum divortium verum involvere debeat : ita nec, a dispositione juris positivi circa divortium, propria auctoritate susceptum, concludi potest, ad divortia, a magistratu, ex rationabili causa, introducta. V. *Brucknerus*, in Decis. Jur. matrimon. controv. C. XVI. §. 24.

§. LI.

Nempe id, vi positivi juris, sequitur, quod magistratus, in casu adulterii & malitiosæ desertionis, parti innoxie petenti non possit divortium denegare, si acriter insistat, quum ipso positivo jure a nexu liberetur. Porro & id patet, in hoc nostrarum rerum publicarum statu, ubi *omne divortium est activum*, ex sententia sc. imperantis, per Consistoria adjudicatum, malitiosam desertionem esse peculiarem divortii causam, quia sc. alterius separatio nondum divortium infert, a parte innocentis ; quum prius processus desertionis institui, & in dissolutionem sententia pronunciari, eademque viresque rei judicatæ nancisci debeat. Quum vero jus positivum suo silentio corroboraverit potius, quod rationes matrimonii dissolvendi politicas adprobet : etiam, absque metu, contra jus divinum peccandi, plures causæ poterunt poni, ex rei natura, & *quatenus status matrimonii simul est status civilis*, fluentes. Scilicet, tum ex natura *imperii civilis*, tum, ex *natura pactorum*, quædam justæ matrimonii dissolvendi rationes resiliunt, quum matrimonium cum utroque certam habeat relationem, atque cohærentiam. Nempe respectu prioris, matrimonii dissolutio imponi potest, in pœnam alicujus criminis atrocis, si pars innocens aut petat, aut consentiat. V. g. si quis relegetur cum flagitatione. It. si, in fraudem legis divinæ aut humanæ, de facto contraxerint matrimonium, sperantes, sic eludi posse intentionem legis,

G

legis,

Quenam, pro statu reipublicæ, sint rationabiles causæ divortii, lege positiva non expressæ.

legis, concubitus probibentis. It. si uxor vel maritus hæreticam arriperet religionem, extra tres in imperio licitas. It. si infidias vitæ struxerit conjugii: respectu posterioris, seu, quatenus matrimonia simul sunt *peculiaris vitæ genera, ex pactitia societate, de idoneo corporis questu conjugii præstando, & alios ab ejusdem usu excludendo*: matrimonium dissolvi poterit, ob errorem circa virginitatem essentialem, ob impotentiam, vim, metum, rapinamque, propter dolum, morbum latentem insanabilem &c. &c. de quibus omnibus admodum solide ratiocinatur *Brucknerus*, in Decis. Jur. matrimon. c. l.

§. LII.

De dispositione Juris positivi universalis, circa constitutionem ecclesiarum ministrorum.

Vlterius adhuc dispositio juris positivi, circa institutionem ecclesiarum ministrorum, est introspectenda. Id ex obligatione universalis pendet, quod Deus, & in publicis concionibus, coli debeat. Ast hic Deus non unam eandemque œconomiam observavit. Modo enim, per immediatam vocationem, quosdam instruxit, modo, quum ecclesia excluderetur a societate civili, ipsi ecclesiarum potestatem dedit, docendo idoneos eligendi, modo & quosdam in specie elegit, qui, de dignitate ecclesiarum ministri, judicarent, atque, horum constituendorum, curam agerent. Jam ipsos principes, hujus rei curam in se suscipere, videmus, idque jure. (§. 2.) Deduxere quidam jus principis, quia esset Episcopus. Ast, si notionem Episcopi primævam assumamus, hi ab Apostolis initio, dein a tota ecclesia eligebantur, denique, per impositionem manuum, ab Episcopo jam initiato, confirmabantur. At sane princeps hanc potestatem, non ex successione suorum antecessorum, tanquam Episcoporum, continua, non ex collatione plebis, deducere opus habet; quum hoc quidem sit modus aliquis, introspectionis in ecclesiam acquirendæ, ast non unicus. Ipsa enim *occupatio* quædam est legitima, cujus jus princeps, ex majestate territoriali, atque ex ipsa principis idea, habet. Tenet ex ipso summo character, quo Deus ipsum ornavit, ut, quia summam habet potestatem, totius justitiæ curam occupare queat, ex conscientia, quod justum sit. Generalissime enim est juris naturalis, ut qui potentior est, & penitiorum justitiam cognitionem habet, ac alter, alterum, ne contra jus naturæ peccet, eo usque adigat, quousque intentio subest divina. Princeps autem, & ex peculiaribus rationibus, ex idea principis fluentibus, jus circa sacra sibi vindicare potest.

§. LIII. Pri-

§. LIH.

Primo enim, locus quidam publico exercitio esse debet destinatus, quo & secure & commode conciones haberi queant: ast, quis hujus rei efficiendæ majorem habet auctoritatem, ac princeps? Immo, quum ipsum totum territorium principis sit dominio subiectum, si legitime illud occupaverit, sane jure prætereendere potest, quum subditis templis, adeoque partem territorii, concedat, ut, in compensationem, curam ecclesiæ, cujus singula membra simul subditi sunt, suscipiat. Sustainendi porro sunt ecclesiæ ministri, turbæ præcavendæ sunt, crimina, ex læsione ecclesiæ subnata, punienda sunt. Quis aptior esset huic moderamini, quam princeps? Adeoque princeps curam harum rerum jure occupat. Insuper vero & potestas hujus rei ipsi collata est principi, quamvis hæc non sit unica ratio juris, in hac re principi competentis. (§. 52.) Principes enim nostri sunt principes Christianorum subditorum, pactis certis ipsi imperio obligati: corroboratum est ipsis, per conventiones publicas imperii, præcipue pacem Vestfalicam, jus circa sacra: sane jam non quæstio est, an principes, si vellent, huic sese subtrahere possent curæ. Nec enim volent, nec poterunt, si id facere velint, ad quod, per conscientiam, obligantur.

Princeps hujus rei curam legitime occupat, tunc ipsi eadem collata est.

§. LIV.

Summam ergo, constituendorum munerum ecclesiæ, curam princeps gerit, & quo magis religio connexa est ipsius formæ status, eo proniores sunt causæ ecclesiasticæ disquisitioni summorum tribunalium principis. Unde causa ecclesiastica a consistorio, si ibi primario alias tractetur, ad senatum ecclesiasticum, si peculiaris adest, & abinde ad intimum, uti vocatur, cabinetum status, seu sanctius intimorum consiliorum collegium, cujus ipse princeps præses est & caput, ultimo loco devenit, nec hic, extra territorium, ad altius judicium appellare licet, quum læsio pacis publicæ non præsumatur; quippe quo unico casu utique provocatio datur, si læsio pacis religiois sit manifesta. Id etiam dependet ex auctoritate principis, quosnam terminos, quasnamque causas, cuius horum tribunalium inspecie, reservare velit. Obligantur vero ipsi principes, non solum in conscientia, sed & nostri, ex nexu suo cum imperio, ne eos, qui Jus patronatus legitime habent quæsitum, turbent, sed potius tueantur. Ast hoc jus non ex con-

Causarum ecclesiasticarum disquisitio a principe peculiaribus tribunaliis reservari potest, soletque.

ceptu juris patronatus *possibili* deducendum, sed videndum, quatenus jus patroni, secundum leges consuetudinesque patrias, sese extendat. Sic datur quoddam jus patronatus, ubi quis solum jus vocandi habet. Regulariter vero simul competit jus præsentandi, & eligendi. Datur tamen & aliquod, absque jure vocandi. At de hoc plura, in Jurisprudentia ecclesiastica; quum prudentia juris positivi universalis solum ostendat, jus patronatus, in nostris introductum territoriis, non repugnare juri positivo universali.

§. LV.

An ipse princeps summus possit esse concionator in suo territorio.

Hic vero incidit quædam curiosa quæstio tangenda, annon princeps, si hujus rei dona acquisivisset, in suo territorio summus esse queat concionator. Et sane non solum adhuc hodie deprehendimus Archiepiscopos, qui simul sunt duces: sed & in veteri Testamento, David & Propheta & rex fuit. Immo sane subditorum animus insigniter commoveri posse videtur, si ipse princeps, quum in tribunali juberet, ex suggestu oraret: neque tamen obligatio hujus rei in principes cadit, de quo etiam non quæritur, sed si vellent, an liceret? Quum vero conscientia propria eo adigi possit, ut rectum de nobis ipsis feramus judicium: sane nec hujus rei potestas principi a subditis est deneganda, quum potius optimam de principe suo fovere spem obligentur. Adeoque, quum omnes territorii sacerdotes munus suum externum habeant ex concessione principis, quamvis, ratione connexæ cum eodem scientiæ, verbum Dei aequè vereantur, ac princeps; jam vero vocatio, examen, ordinatio, sint quidem antecedentia requisita, si quis superiorem, hujus rei curam habentem, habeat; at, in territorio suo, princeps nullum habeat superiorem, quam Deum: etiam sufficeret hic utique principi sola vocatio interna, externam vero quum daret subditis, ab his demum expectare velle, absolum esset. Neque enim ipsa vocatio, examen, ordinatio aliter, quam in positis requiritur circumstantiis; quum inferior teneatur superiori edere signa internæ vocationis: at, sicuti ad inferiorem non spectat concionatorem, disquirere, an princeps idonea eligat subiecta: ita nec princeps obligatur, consensum subditorum hic prius expectare, ad quod jus a Deo accepit. Sed subditi solum attendere debent, an princeps rectè proponat verbum Dei: at sive hujus rei princeps ipse, per conscientiam, æque judex fieri potest, ac qui-
libet

libet nostrum. Vnde princeps eo majorem imputationem haberet, nisi in conscientia capacitatem hujus rei in se deprehendisset.

§. LVI.

Quædam adhuc, circa depositionem ecclesiæ ministrorum, notanda sunt. Profecto & reipublicæ interest, ut sacerdotes in auctoritate quadam status civilis sint, modo sub moderamine principis, & officii ratio, characterque sacer internus, per impietatem facile debilis, postulat, ut præ aliis studeant, illud in praxi testari, quod publice docent. Vnde eo graviores rationes Deo dabunt, si hocce suum negligant munus. At, quum quidam officii immemores, per experientiam, deprehendantur, principi iucumbit, quod ipse agere ubique nequit, ut quidam observent sacerdotum vitam: meliusque est, indignum detrudi, & prorsus ipsi munus adimi, quam, ut ipse princeps Dei subeat iudicium. Vigilabit ergo vice versa princeps, ne fidi pastores lædantur, promovebit eos potius, & lædentes acriter punire poterit: quo hic ordo sacer venerabilis maneat. Vnde si & concionator, ob pessimum vitæ genus, deponendus sit, honori ministerii potius cedit, si publice & solenniter ejusmodi detrudatur, non quidem ex papali illo principio, sed in terrorem, utque scandala tollantur. Vnde nec male actum videretur, ne in principem cadat suspicio, quasi indignum muneri præposuisset, ut publice moneretur ecclesia, depositum a veritate malitiose aberasse.

*Quid juris
positivi sit
circa remo-
tionem sacer-
dotum ab offi-
cio.*

§. LVII.

Id vero tangendum adhuc est, pastores non solum ob vitam impiam, sed & imprudentem deponi posse. Eadem enim est intentio Dei, quæ vult, ut sacerdotes recte doceant & pie vivant, ut etiam magistratus tueantur auctoritatem. Ast quidam concionatores habent erroneum de majestate conceptum, nesciunt arctum influxum religionis, ad statum publicum: adeoque sæpius, ultra obligationem suam, aliquid audent. Inique sæpius adplicatur status primæ ecclesiæ; deficiebant ibi imperantes, qui fuissent membra ecclesiæ; excludebatur tunc temporis ecclesia a societate civili: status sacerdotum nondum erat simul civilis, uti hodie: Paulus ipse revocabat ea, quæ coram summo sacerdote loquutus erat, quem, summum esse sacerdotem, nesciverat. Vbi quæso Apostoli imperatores gentiles publice reprehenderunt, quod impie viverent? Sacerdotes obligationem ulteriorem

*Quod & sa-
cerdotes ob
imprudentiam
possint remo-
veri.*

non habent, quam vel externa vel interna est vocatio. Externa non ultra pacta sese extendit. Interna demonstranda est, & superiorum iudicio committenda si sit mediata, uti moderna. Non decet ludimoderatori, sapere velle ultra pastorem, non pastori ultra Consistoria, utraque principem. Quotiescunque ergo princeps aliud dignum subjectum substituit, ejusmodi imprudens concionator, si in zelo erroneo perfractarius sit, deponi poterit. Noli tamen hæc ad iniquas trahere consequentias.

§. LVIII.

Ex brevi potissimarum adhuc scientiarum residuarum schediasmate, sistitur, ratio, cur peculiari dissertationi reliqua maneant reservata, ad thema ipsum alias pertinentia.

Sufficiant vero, quæ hæctenus, ex prudentia juris positivi universalis, tradidimus. Ast nondum omnes ejusdem exhausimus classes. Nunc enim adhuc, *de potestate principis circa sacra & politica* ex jure universali concessa, *precipue* excutiendum esset dogma. Immo & alia adhuc. In *limine* autem quasi Jurisprudentiæ, *abrumpendum* nobis jam jam est, quum *peculiari* adhuc dissertationi reliqua reservaverimus. Immo *dignus* sane & *amplus* superest campus, nexus scientiarum eruditionis, quarum hoc loco nondum fecimus mentionem. Restat enim, quoad ipsam Jurisprudentiam, præter *residua* Jurisprudentiæ divinæ capita, demonstratio nexus Jurisprudentiæ *naturalis*, cujus prægustum solum, (§. 2. seqq.) quoad *prima communia principia* cognoscendi, dedimus; ast *tota prudentia status* huc pertinet: porro nexus Jurisprudentiæ *publicæ*, gentium in genere, in specie Europæarum, specialissime sancti Romani Imperii. Ulterius Jurisprudentiæ *privatæ*, tum politicæ, tum ecclesiasticæ, tum feudalis; qua ratione & *ante posita* disciplinæ Jurisprudentiæ tractari possunt, æque ac, quomodo harum scientiarum *theoria* a *praxi* discrepet. Ut & denique nexus historiæ *litterariæ* scientiarum Jurisprudentiæ. Quantusne porro campus sese aperit, in perferutandis *Medicinæ* peculiaribus scientiis, tum *theoreticis* v. g. Anatomix, Botanicæ, Chimiæ, Chirurgiæ, quatenus vulnera ex succorum depravatione oriuntur, tum *practicis*, ubi natura corporis humani, viresque penitus evolvuntur, morborum natura, & præsertim causæ statusque exprimitur, temperamenta, ex diversa mixtione sanguinis orta, sollicite distinguuntur, vires herbarum atque medicamentorum, secundum morborum naturam, totumque ægroti statum, comparantur, adeoque ipsa Therapeutica, & *preservativa* morborum, & *restitutiva* sani.

fanitatis, in quantum, per vires naturæ, effici potest, dicitur &c. Quid vero, si demum ad commune nostrum accedamus *Philosophiæ* forum, ubi vix dispensandum esse videtur, si quis eruditus dici vellet, & tamen, in nexu scientiarum philosophicarum, hospes foret. Si enim reliquas eruditionis scientias percurramus, tot propositiones ex *Metaphysica*, tot ex *Physica*, tot ex *Logica*, tot ex *Philosophia morali*, &c. erunt explicandæ, aut supponendæ, ut recte *Philosophia* omnium reliquarum sit instrumentum, aut non solum, aut inefficax in se, sed peculiaris habitus, basisque, cur omnium reliquarum scientiarum principia sint rationabilia &c. Immo tandem, licet ex ipso scientiarum nexu, *inde* earum limites, robur atque defectus facile dignosci possint: (Sect. I. §. 14.) tamen & hic quædam *in specie* tangi poterunt. De his autem singulis, favente Deo, sua occasione suoque loco, seorsim. Interim. L. B. vale, & si cupis, fave.

Vnica sit summo gloria lausque Deo.

Handwritten Latin text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is dense and difficult to decipher due to fading and bleed-through.

Handwritten Latin text, possibly a title or a specific section header, located below the main block of text.

Coll. diss. A. 89, misc. 43